

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI**

**ENGELLİ BİREYLERİN REKREATİF FAALİYETLERE
İLİŞKİN TUTUMLARI ve SPORTİF REKREASYON
ALANLARININ ENGELLİLERE UYGUNLUK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

ERDİ KAYA

DANIŞMAN

DOÇ. DR. FEHMİ ÇALIK

MAYIS 2016

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI

ENGELLİ BİREYLERİN REKREATİF FAALİYETLERE
İLİŞKİN TUTUMLARI ve SPORTİF REKREASYON
ALANLARININ ENGELLİLERE UYGUNLUK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

ERDİ KAYA

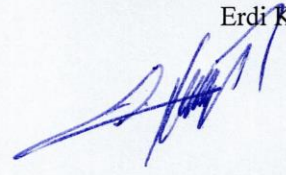
DANIŞMAN
DOÇ. DR. FEHMİ ÇALIK

MAYIS 2016

BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Erdi KAYA

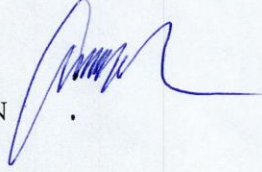

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Engelli Bireylerin Rekreatif Faaliyetlere İlişkin Tutumları ve Sportif Rekreasyon Alanlarının Engellilere Uygunluk Düzeylerinin İncelenmesi; başlıklı bu doktora tezi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan:

Doç. Dr. Yusuf CAN

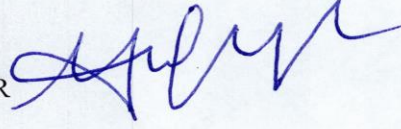
Üye

Danışman Doç. Dr. Fehmi ÇALIK

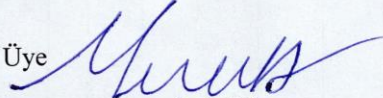
Üye

Doç. Dr. Fikret SOYER

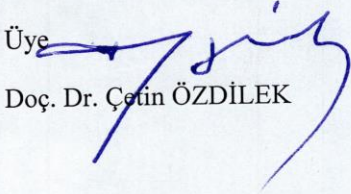
Üye

Doç. Dr. Mustafa KOÇ

Üye

Doç. Dr. Çetin ÖZDİLEK

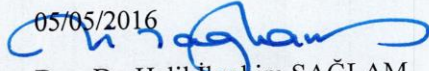

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

05/05/2016

Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Konya ilinde yaşamakta olan bedensel ve görme engelli bireylerin boş zamanlarında sportif rekreasyon alanlarına karşı tutumları ve bu alanların engelli bireylere ne derece uygun olduğunun incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın başından bugüne dek geçen süre içinde değerli emeğini ve danışmanlığını esirgemeyen hocam Sayın Doç. Dr. Fehmi ÇALIK'a; eğitim hayatım süresince beni hep cesaretlendiren, destekleyen hocam Sayın Doç. Dr. Fikret SOYER ve Doç. Dr. Hasan ŞAHAN'a; araştırma süresince bana zaman ayıran Arş. Gör. Dr. Ersin ESKİLER'e; hayatımın her aşamasında bana destek veren ve bu çalışmaya yönelmemdeki en büyük etken olan bedensel engelli annem Senem KAYA, bedensel engelli babam Hıdır KAYA'ya; hayatımın her anında manevi desteği ile ve tezime katkılarıyla bana güç kaynağı olan sevgili eşim Tuğba KAYA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bu tez 2015-70-02-005 proje numarasıyla Sakarya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

ÖZET

ENGELLİ BİREYLERİN REKREATİF FAALİYETLERE İLİŞKİN TUTUMLARI VE SPORTİF REKREASYON ALANLARININ ENGELLİLERE UYGUNLUK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

KAYA, Erdi

Doktora Tezi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Fehmi ÇALIK

Mayıs 2016 . xvi+ 92 Sayfa

Bu araştırma Konya ilinde yaşamakta olan bedensel ve görme engelli bireylerin boş zamanlarında sportif rekreasyon alanlarına karşı tutumları ve bu alanların engelli bireylere ne derece uygun olduğunun incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın evrenini 2015-2016 yıllarında Konya ilinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesi verilerine kayıtlı 6792 bedensel ve görme engelli bireyler, örnekleme ise bu evren içinden tesadüfî örnekleme yöntemi ile seçilen 436 bedensel ve görme engelli birey oluşturmaktadır.

Çalışmada kullanılan veri toplama aracı üç bölümden oluşmaktadır. Veri toplama aracının birinci bölümünde araştırma grubunda yer alan katılımcıların demografik bilgilerini belirlemeye yönelik ifadeler yer verilmiştir. İkinci bölüm ise; Konya ilinde yaşamakta olan engelli bireylerin boş zamanlarına yönelik tutumlarını ölçmek için Ragheb ve Beard tarafından 1982 yılında geliştirilen (Ragheb, 1982) ve Türkçeye uyarlaması Akgül ve Gürbüz tarafından yapılan ‘Boş Zaman Tutum Ölçeği’ (Akgül ve Gürbüz, 2010; BZTÖ; Leisure Attitude Scale: LAS) ile ölçülmüştür. Üçüncü bölümde ise tez içerisinde kullanılmış fotoğrafların incelenmesi ve yorumlanması için Engelliler için Standartlar Klavuzu (USTAD), ÖZİ tarafından yayımlanan Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı ve Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından hazırlanan TS 12506 Şehiriçi Yollar – Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları, TS 9111 Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, Engelliler için Erişilebilirlik Engelsiz bir Çevre için Tasarım Kılavuzu ve Amerikan Engellilik Yasası (ADA/Americans With

Disabilities Act) Erişilebilir Tasarım İçin Standartlar başta olmak üzere çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından yayımlanmış olan standartlar göz önünde tutularak değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında; bedensel engelli ve görme engelli bireylerinin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, engel türü, engelliliğinin oluşma dönemi, spor yapma durumu, baba öğrenim durumu ve son olarak anne öğrenim durumu sorularına cevaplar alınmış ve değişkenler arası farklılıklar inceleme konusunu oluşturmuştur. Araştırma sonunda; bedensel engelli ve görme engelli katılımcıların cinsiyet ve engel türüne göre veriler dikkate alındığında boş zaman tutumu alt boyutları açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Spor yapma, gelir durumu, eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyine göre sonuçlar dikkate alındığında boş zaman tutumu alt boyutları açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelime: Boş Zaman, Engelli, Rekreasyon, Tutum.

ABSTRACT

INDIVIDUALS WITH DISABILITIES RECREATIVE ACTIVITIES RELATED TO THE ATTITUDE OF SPORTS and RECREATION AREA FITNESS LEVEL EXAMINATION OF DISABLED

KAYA, Erdi

Ph. D. Thesis, Department of Physical Education and Sports Teaching

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Fehmi ÇALIK

May 2016. xvi+92 Pages

The current study was done in order to determine attitudes of the physically and visually disabled individuals who lived in Konya Province about sportive recreation areas in their free time and to review how suitable these areas were for the disabled individuals.

The population of the sample was composed of 6792 physically and visually disabled individuals who were enrolled to Ministry of Family and Social Policies of Konya Province. The sample of the study was consisted of 436 physically and visually disabled individuals selected using random sampling method.

The data collection tool used in the study was composed of three parts. The first part included statements about demographic information of the participants. The second part included Leisure Attitude Scale developed by Ragheb and Beard in 1982 and adapted into Turkish Language by Akgül and Gürbüz to measure free time attitudes of the disabled individuals residing in Konya Province (Akgül ve Gürbüz, 2010) (Leisure Attitude Scale: LAS). The third part included such standards set by different persons and institutions as -The universal standards guide for persons with disabilities (USTAD), Technical manual for accessibility basics for local governments designed by ÖZİ, TS 12506 Structural Measures and Signing Guidelines and Marking for Urban roads –streets, squares and roads for the disabled and elderly people TS 9111 designed by Turkish Standards Institute (TSE), Building regulations for the disabled people, Accessibility for the Disabled -A Design Manual for a Barrier Free Environment, ADA/Americans with Disabilities Act, Standards for Accessible Design- in order to assess and to analyze photos used for the thesis.

In the study; questions about ages, sexes, educational levels, income levels, type of

disability, time of disability, whether or not the disabled individuals did sports, fathers' educational status and mothers' educational status of the physically and visually disabled people were answered and differences among the variables were assessed. As the result of the study; it was found that there were not significant differences in leisure attitude subscales when results were analyzed in terms of sexes and type of disability of the physically and visually disabled participants. However; it was identified that there were significant differences in leisure attitude subscales when results were analyzed in terms of whether or not they did sports, income status, educational level, mothers' educational level and fathers' educational level.

Keywords: Free Time, Disabled, Recreation, Attitude

İÇİNDEKİLER

Bildirim	iv
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası.....	v
Önsöz	vi
Türkçe Özet.....	vii
İngilizce Özet	ix
İçindekiler	xi
Tablolar Listesi.....	xiv
Şekiller Listesi.....	xv
1. Bölüm, Giriş.....	1
1.1. Problem ve Amaç.....	3
1.2. Alt Problemler.....	3
1.3. Çalışmanın Önemi.....	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Kısaltma Listesi.....	6
2. Bölüm, Engellilik Kavramı	7
2.1. Engellilerle İlgili Terimler	7
2.1.1. Özürlü.....	7
2.1.2. Sakat.....	8
2.1.3. Engelli	8
2.2. Çeşitli Engelli Tanımları.....	9
2.2.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Göre Engelli Tanımı	9
2.2.2. 5378 Sayılı Engelliler Kanununa Göre Engelli Tanımı	9
2.2.3. Birleşmiş Milletlerin Engelli Tanımı	9
2.2.4. Avrupa Birliğinin Engelli Tanımı	10

2.2.5. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) Engelli Tanımı	10
2.3. Engelliliğin Nedenleri	11
2.3.1. Doğum Öncesi Nedenler	11
2.3.2. Doğum Anına Ait Nedenler	12
2.3.3. Doğum Sonrası Nedenler	12
2.4. Engelliliğin Sınıflandırılması	13
2.4.1. Zihinsel Engelliler	14
2.4.2. İşitme Engelliler	14
2.4.3. Dil ve Konuşma Engelliler	14
2.4.4. Görme Engelliler	15
2.4.5. Ortopedik (Bedensel) Engelliler	15
2.5. Engelliler İle İlgili Yasal Düzenlemeler	16
2.6. Engellilerin Parkları Kullanımına İlişkin Tasarım ve Kullanım Standartları	19
3. Bölüm, Boş Zaman, Tutum ve Rekreasyon Kavramları	23
3.1. Boş Zaman Kavramı	23
3.2. Tutum Kavramı	24
3.2.1. Tutumun Öğeleri	25
3.2.1.1. Bilişsel (Zihinsel) Öge	25
3.2.1.2. Duyuşsal (Duygusal) Öge	26
3.2.1.3. Davranışsal Öge	26
3.3. Rekreasyon Kavramı	27
4. Bölüm, Yöntem	29
4.1. Araştırmanın Modeli	29
4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	30
4.3. Veri Toplama Araçları	30
4.3.1. Boş Zaman Tutum Ölçeği	31

4.4. Verilerin Toplanması	31
4.5. Verilerin Analizi.....	31
5. Bölüm, Bulgular ve Yorumlar	33
5.1. Araştırma Alanlarının Analizine İlişkin Bulgular.....	33
5.1.1. Kelebekler Vadisi Parkı	33
5.1.2. Konya Büyükşehir Torcu Arena Stadyumu	49
5.1.3. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	59
5.1.4. Boş Zaman Tutumuna İlişkin Temel Analizler.....	61
6. Bölüm, Tartışma Sonuç ve Öneriler.....	70
6.1. Tartışma ve Sonuç.....	70
6.2. Öneriler	79
Kaynakça.....	82
Ekler	90
Özgeçmiş.....	92

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	60
Tablo 2. Boş Zaman Tutum Ölçeği Tanımlayıcı İstatistikler	62
Tablo 3. Boş Zaman Tutumu Alt Boyutlarına İlişkin Temel Analizler	63
Tablo 4. Rekreatif Tutum Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Analizi	64
Tablo 5. Cinsiyete Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları	64
Tablo 6. Spor Yapma Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları.....	65
Tablo 7. Engel Türüne Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları	65
Tablo 8. Gelir Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları.....	66
Tablo 9. Eğitim Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları	67
Tablo 10. Baba Eğitim Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları.....	68
Tablo 11. Anne Eğitim Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları.....	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Tropikal Kelebek Bahçesi Planı.....	34
Şekil 2. Tropikal Kelebek Bahçesi Gezinti Yolu	35
Şekil 3. Tropikal Kelebek Bahçesi Gezinti Yolu.....	36
Şekil 4. Tropikal Kelebek BahçesiGezinti Yolu	36
Şekil 5. Kelebekler Vadisi Parkının Güney Girişi	37
Şekil 6. Kelebekler Vadisi Parkının Batı Girişi.	37
Şekil 7. Kelebekler Vadisi Parkının Batı Girişi İç Kısım	38
Şekil 8. Rampalarda Güvenli Eğim Aralıkları	39
Şekil 9. Kelebekler Vadisi Parkının Doğu Girişi.....	40
Şekil 10. Park İçerisindeki Dolaşım Alanı.....	41
Şekil 11. Park İçerisindeki Dolaşım Alanı.....	41
Şekil 12. Rekreasyon Alanında Kılavuz Döşeme Örneği	42
Şekil 13. Park İçerisindeki Yürüme Yolları.....	43
Şekil 14. Park İçerisindeki Yürüme Yolları	44
Şekil 15. Park İçerisindeki Yürüme Yolları.....	44
Şekil 16. Park İçerisindeki Yürüme Yolları.....	45
Şekil 17. Park İçerisindeki Çocuk Oyun Alanı.	46
Şekil 18. Park İçerisindeki Çocuk Oyun Alanı	47
Şekil 19. Park İçerisindeki Çocuk Oyun Alanı	47
Şekil 20. Engelli Çocuk Oyun Alanı Örneği.....	48
Şekil 21. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Planı	49
Şekil 22. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Çevre Düzenlemesi	50
Şekil 23. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Engelli Girişi.....	51
Şekil 24. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Engelli Tribün Girişi.....	52

Şekil 25. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Engelli Tribün Girişi	53
Şekil 26. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Engelli Tribünü	54
Şekil 27. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Engelli Tribününden Saha Görüntüsü	55
Şekil 28. Konya Büyükşehir Torku Arena StadyumuEngelli Tribününden Saha Görüntüsü	56
Şekil 29. Amerika MLS Ligin Futbol Takımlarından LA Galaxy' nin Stadyumu (StubHub Center Stadium)	57
Şekil 30. Engelli Tribün Görüntüsü Örneği	58
Şekil 31. Engelli Tribün Görüntüsü Örneği	58
Şekil 32. Engelli Tribün Görüntüsü Örneği	59

BÖLÜM I

GİRİŞ

Toplum hayatına katılımda sportif mekânlara ulaşmak ve bu sportif mekânları kullanabilmek büyük önem taşımaktadır. Çalışmamızın konusunu kentsel sistem içinde yaşayan farklı sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel gruplardan biri olan bedensel ve görme engelliler oluşturmaktadır. Bu engel gruplarının boş zamana karşı tutumları ve sportif rekreasyon alanlarının engellilere uygunluk düzeyi incelenmektedir. Engelliler toplumdan ayrı düşünilemeyen bireylerdir. Sosyal aktivite ortamlarının tüm toplumu kapsayıcı duruma getirilmiş olması gerekmektedir. Çağdaşlığın temeli olan bireyler arası eşitlik ilkesi göz önüne alındığında, çağdaş bir devlet tüm yurttaşlarına hiçbir ayırım gözetmeksizin insanca ve özgürce yaşayabilecekleri olanaklar sunmak zorundadır. Bu sebepten toplumsal hayatın ayrılmaz bir parçası olan engellilerin sorunları gerçekçi bir şekilde ele alınarak toplumla bütünleştirilmesi gerekmektedir (Özcan, 2008). Engelli insanların yaşamış oldukları toplumda eşit haklara sahip yapılar yaratıldığı ve bu ortamların kullanım durumlarının homojen bir şekilde dağılmasıyla sorunların da çözüme kavuşacağı düşünülmektedir.

Kentler sadece yapılardan, ulaşım alanlarından oluşmamalı tüm insanlar için ulaşılabilir ve kullanılabilir olmalı. Bunun içinde çeşitli donatımlar gereklidir. Yeşil alanlar ve rekreasyon alanlarında bu donatımların en önemlilerindedir (Pamay, 1978). Ancak engelli bireylerin diğer tüm bireylerle aynı koşullarda yaşamlarını sürdürebilmesi, çevrenin onlar için de ulaşılabilir biçimde planlanması, tasarlanması ve uygulanmasıyla sağlanacaktır (Sirel ve ark., 2012). Çeşitli yapılara, mekânlara ve aktivitelere ulaşmanın zor olduğu şehirlerde, engelliler için hayat daha zor bir hale gelmekte ve bu şehirler birer “engelli şehir” haline gelmektedir (Sümer, 2015). Ülkemizde engelli bireylerin sportif alanların dış ve iç kısımlarında yaşadığı sorunlar engelliler için hayatın her alanında önemli ve engelin türüne göre değişen, birbirinden farklı problemlere neden olmaktadır. Bu sorunlar engelli insanların

toplumdaki sağlıklı insanlar gibi dışlanmadığı ve sosyal hayat içerisinde engelli insanların da rahat bir şekilde yaşamaları için ortamın hazırlanmasıyla problemlerin nispeten azalmış olacağı düşünülmektedir.

Fiziksel ve görme eksiklikleri nedeniyle toplumsal hayatta sınırlı halde yaşamakta olan engelli insanların sosyal hayata kazandırılmaları çeşitli çevre düzenlemeleriyle sağlanabilir. Engelli bireylerin sosyal hayattan dışlanmadan toplumun bütünü ile bağımsız olarak sosyal gereksinimlerini karşılayabilmesi için rekreasyon alanlarından yararlanabilmeleri gerekmektedir. Bu sebepten sportif rekreasyon alanlarının tasarımı büyük önem taşımaktadır. Yollar, kaldırımlar, merdivenler, park-bahçeler, ulaşım araçları, çocuk oyun alanları ve bunun gibi daha birçok fiziksel çevre unsuru engellilerin topluma katılmasında etkilidir.

ABD, Kanada, İngiltere ve AB üye ülkeleri gibi gelişmiş ülkeler engelli bireylerin sorunlarını detaylı bir şekilde ele alarak, onların sorunlarına derinlemesine eğilmişler ve elde ettikleri beklentilerle çözüm önerileri getirmişlerdir (Bahadır, 2014). Yapılan çalışmalar sonucunda ise engelli bireylerin toplumda karşılaştıkları tüm sıkıntılar derinlemesine değerlendirmiş ve bu sıkıntılardan yola çıkarak engelli bireylerin toplumda karşılaştığı ayrımcılığa son vermeye başlamışlardır. Ulaşılabilir ve yaşanabilir bir çevrenin oluşturulmasında toplumda yaşamakta olan tüm bireylerin sorumluluğu vardır (Thiberg, 1996). Engelli bireylerin de toplum içerisine çıkmaya ve mevcut ortamların tamamında kimselere ihtiyaç duymadan tüm gereksinimlerini tamamlayabilmeleri gerekmektedir. Bu durumların tam anlamıyla oluşabilmesi için çevremizdeki tüm olumsuzlukların kaldırılması gerekmektedir.

Yapılan bu çalışmada fiziksel engelleri ve görme engelleri olan bireyler için sportif rekreasyon alanlarının kullanımında kolaylık getirebilecek çözümler sunulmaktadır. Çalışmamızda engelli olarak değerlendirdiğimiz bireylerin engel durumları sakatlık bölgeleri değişiklik göstermektedir. Zira bireylerin fiziksel engelleri değişebilir, herhangi bir hastalık yüzünden geçici sakatlıklar (kırıklar, çıkıklar) gibi olaylardan geçici engelli veya tüm hayatı boyunca engelli kalabilmeleri gibi doğuştan herhangi bir fiziksel engeli bulunmayan insanlarda da, hayatlarının bir döneminde çeşitli sebepler sonucunda geçici ya da kalıcı olarak engelli olabilmektedirler. Geçici veya kalıcı sakatlıklar, yaşlılıkla birlikte oluşan fiziksel engel durumları, hastalıkların oluşturduğu fiziki engeller, sonradan oluşabilecek engellilik durumlarına örnek olarak gösterilebilmektedir (Evliyaoğlu, 2015). Çeşitli sportif alanlara erişilebilirlik

yalnızca engellilerin değil, aynı zamanda geçici olarak engeli olanlar, yaşlılar, hamileler, bebek arabalılar, çocuklar gibi hareket kısıtlılığına sahip bireyler için de önemlidir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce 25 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen "6462 Sayılı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile mevzuatımızda yer alan sakat, zrl ve rk ibarelerinin ve türevlerinin yerine engelli ibaresinin ve türevlerinin kullanılması iinyasal düzenleme getirilmiş olup çalışmamızda "sakat" veya "zrl" kelimesi yerine "engelli" kelimesi kullanılacaktır.

1.1. PROBLEM

Sportif rekreasyon alanları engelli bireylerin kullanımına uygun mudur sorusu çalışmamızın ana problem cmlmesini oluşturmaktadır. Çalışmada inceleme alanlarından olan Konya Kelebekler Vadisi parkı ve Konya Büyükşehir Belediyesi Torku Arena Stadyumu engelli bireylerin kullanımı için uygun tasarlanmış mıdır?

Günümüzde yapılaşmalarının hızla çoğalması ile sportif rekreasyon alanlarının toplumun tamamının kullanabilmesi için tasarlanmış olması gerekmektedir. Toplumların boş zamanlarını değerlendirmede sportif rekreasyon alanları önemli bir yer tutmaktadır. Boş zaman alanlarından olan sportif rekreasyon alanları çeşitli standartlar ışığında engelli bireyler için tasarlanmış mıdır?

1.2. ALT PROBLEMLER

Bu çalışmanın alt problemlerine ulaşmak ve yorumlamak için şu sorulara cevap aranmıştır.

- Engelli bireylerin cinsiyet farklılığının sportif rekreasyon alanlarına karşı tutumları üzerinde etkisi var mıdır?

- Engelli bireylerin eğitim durumlarının boş zaman tutumları üzerinde farklılık var mıdır?
- Aktif spor yapma durumuna göre engelli bireylerin boş zamanlarında sportif rekreasyon alanlarını kullanmalarında farklılık var mıdır?
- Engel durumuna göre boş zaman tutum alt boyutları açısından farklılık var mıdır?
- Engelli bireylerin ekonomik durumlarının rekreasyon alanlarına karşı boş zaman tutum alt boyutları üzerinde farklılık var mıdır?
- Anne eğitim durumunun boş zaman tutum alt boyutları açısından farklılık var mıdır?
- Baba eğitim durumunun boş zaman tutum alt boyutları açısından farklılık var mıdır?
- Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu ve Kelebekler Vadisi Parkı, görme ve bedensel engellilerin kullanımına uygun mudur?

1.3. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Her bireyin toplum içerisinde bulunması, özgür biçimde tüm gereksinimlerini karşılayabilmesi için uygun ortamlara ihtiyacı vardır. Engelli bireylerin sportif rekreasyon alanlarında spor yapma, hareket etme, toplumla kaynaşma gibi ihtiyaçlarını rahatlıkla gideriyor olmaları gerekmektedir. Ülkemizde yapılan inşaatlar spor alanlarının bedensel ve görme engelliler için kendi öz ihtiyaçlarını karşılayarak özgüvenlerini arttırma ve toplumsal yaşama katılabilmelerine olanak sağlaması gerekmektedir. Devletin bu tip rekreasyon alanlarının tasarımına daha fazla önem vermesi ve kontrollerini daha sık yapması gerekmektedir.

Bu çalışmanın önemi erişebilirlik standartlarının, mimari tasarım planlamalarında toplumun tüm bireylerini kapsayacak şekilde inşa edilmemesidir (Mülayim, 2009). Çalışmamızda bu tip alanların engelliler, yaşlılar ve bebek arabalıları için daha rahat gezilebilir olması ve bu alanların çeşitli kriterler araştırılarak tasarlanmış olması gerekmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda ortaya konacak önerilerin, araştırılan bölgeler üzerinde düzenlemeler için rehber olacağı düşünülmektedir. Engelli bireylerin boş zaman planları yapabilmeleri için bu çalışma rekreasyon alanlarına

katılma durumlarının önündeki engelleri kaldırmada rehber oluşturacak nitelik taşımaktadır. Çalışmamız sonucunda elde edilecek verilerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, tüm kullanıcılar için ‘erişilebilirlik’ kavramının çok önemli bir gereklilik olduğu yönündeki kabulün ispatlanmasına yönelik katkı sağlayacaktır.

1.4. SINIRLILIKLAR

Araştırmanın sınırlılıklarını; 2015-2016 yılında Konya ilinde yaşayan 293 ortopedik engelli ve 115 görme engelli oluşturmaktadır. Araştırmamıza katılan bu engellilerin 71’i kadın, 337’si ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Örneklem grubunun evreni temsil edici nitelikte olduğu varsayılmıştır. Deneklerin anket sorularını amacına uygun olarak anlayıp doldurdukları varsayılmıştır.

1.5. KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADA	: Americans With Disabilities Act /Amerikan Engellilik Yasası
BZTÖ	: Boş Zaman Tutum Ölçeği
DEB	: Dünya Engelliler Birliği
DIN	: Alman Normları
EYH	: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
MEGEP	: Mesleki Eğitim Geliştirme Projesi
ÖİB	: Özürlüler İdaresi Başkanlığı
ÖZİ	:Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMMOB	: Türkiye Mimarlar Mühendisler Odası Başkanlığı
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
USTAD	: Engelliler İçin Standartlar Klavuzu
WHO	: World Health Organization /Dünya Sağlık Örgütü

BÖLÜM II

ENGELLİLİK KAVRAMI

2.1. ENGELLİLERLE İLGİLİ TERİMLER

Toplumda bedeni ile ilgili eksiklikleri olan kişiler sakat, özürlü, engelli gibi terimlerle ifade edilmektedir. Yazında ve yasalarda farklı tanımlar kullanılmaktadır. Bu alandaki terimler konusunda literatürde ya da resmi prosedürler çerçevesinde bir uzlaşma sağlanamamış ortak içerik ve anlam birliğine ulaşılamamıştır. Bu tanımların detaylı bir şekilde incelenmesinde fayda vardır.

2.1.1. Özürlü

Özürlülük, doğuştan ya da sonradan olma herhangi bir hastalık veya kaza nedeniyle kişinin bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal fonksiyonlarında belirli bir oranda sürekli azalma ve kayıplara neden olan, organ yokluğu veya bozukluğu sonucu normal yaşam gereklerine uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlük olarak tanımlanmaktadır. Bu düzeyde özürlü olan kişiye “özürlü, sakat, engelli” adı verilmektedir. Bu insanlar, toplumsal rollerini gerçekleştirebilmek için bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyarlar (ÖİB, 2007).

Özür, Arapça bir kelime olup lügatolarak “engel” hatayı bağışlatmak için ileri sürülen neden, mazeret, eksiklik, kusur, defo, bozukluk ve sakatlık anlamında kullanılmaktadır (Pekdemir, 2006).

“Özürlü”, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığına (ÖZİDA) “*doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup, bağımsız hareket edebilmesi için yapılarda ve açık*

alanlarda özel fiziki düzenlemelere gereksinim duyan kişidir.” olarak tanımlanır [ÖZİDA, 2010]. Yine aynı kaynağa bakıldığında *“engel, özürlü kişiler ile bunların çevreleri arasındaki bir ilişki sonucu yani toplumsal faktörlerle ortaya çıkar.Engelliliğe yol açan, yapılı çevre içindeki fiziksel, kültürel veya sosyal kısıtlılıklardır”* denilmektedir [ÖZİDA, 2010]. ÖZİDA, bu noktada engellilik ile özürülük kavramlarının farklı şeyler olduğunu, engelliliğin fiziksel çevreden dolayı oluştuğunu söylemektedir (Yeğnidemir, 2013).

2.1.2. Sakat

Sakatlık, toplum içerisinde yaşamış olduğu fiziki veya sosyal engeller neticesinde diğer kişilere nazaran normal yaşamda gerekli olan fırsatlara veya hareket etmeye elverişli durumlara eşit bir biçimde ulaşabilme açısından kişide noksanlık bulunduğu kabul edilmesi durumudur. Burada fiziksel veya sosyal engeller tarafından toplumdaki diğer kişilerce kendisine noksanlık tahmil edilen kimsenin, topluluk içerisinde normal yaşamdaki fırsatlara eşit olarak ulaşabilme durumunun kaybedilmesi veya sınırlandırılması söz konusudur. Bir başka ifadeyle sakatlık, kişinin sosyal çevre içerisinde kendisinden beklenen rolleri ve görevleri yapabileme hususunda performansının sınırlanması veya yeteneksizliği durumudur (Uşan, 1999). TDK, *“sakat”* kelimesini ise *“vücudunda hasta veya eksik yanı olan, engelli, özürlü”* olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama ile de TDK'nin her üç kelimeyi de eş anlamlı kabul ettiği görülmektedir (TDK, 2013).

2.1.3. Engelli

Engellilik, herhangi bir anatomik, fizyolojik veya psikolojik bozukluk nedeni ile normal olarak kabul edilen aktivitelerin yapılmasındaki yetersizlik veya eksiklik olarak tanımlanır (Sezen, 2007).

Doğum anı veya sonradan herhangi bir olumsuz durum sonrasında bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerin çeşitli derecelerde kaybedilmesi sonucu toplumsal yaşama uyum sağlanması ve günlük gereksinimlerin giderilmesinde zorluklarla karşılaşılması; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık, destek hizmetleri ile yapılarda ve açık alanlarda özel fiziki düzenlemelere ihtiyaç duyulması durumudur (Okan, 2006).

Uluslararası hukukta noksanlık ve sakatlık kavramlarının yanı sıra malullük (handikap) kavramına da rastlamak mümkündür (Uşan, 1999).

2.2. ÇEŞİTLİ ENGELLİ TANIMLARI

2.2.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Göre Engelli Tanımı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın tanımına göre engelli bireyler, "Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişilerdir". Bu tanıma göre, engelli bireyler ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma, zihinsel ve süreğen hastalık olarak sınıflandırılmıştır (TÜİK, 2010).

2.2.2. 5378 Sayılı Engelliler Kanununa Göre Engelli Tanımı

Özürlü, doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi olarak tanımlanmaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005).

Yeni bir gelişme olan eski tanımında özürlü kelimesi Türkiye'deki 96 yasal düzenlemedeki "özürlü", "sakat" ve "çürük" gibi ibarelerin "engelli" olarak değiştirilmesini düzenleyen yasa tasarısı 25.04.2013 tarihinde resmi gazetede yayımlanmıştır (Resmi Gazete, 03.05.2013).

2.2.3. Birleşmiş Milletlerin Engelli Tanımı

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun insan Hakları Evrensel Bildirisinin devamında yer alan 9 Aralık 1975 tarihli Sakat Hakları Bildirisi'ne göre kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel ya da sonradan olma, herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlara engelli denilmektedir (Engelli Kişilerin Hakları Beyannamesi, 1975).

2.2.4. Avrupa Birliğinin Engelli Tanımı

Engelli fiziksel veya zihinsel veya psikolojik (duyusal noksanlıkları da içeren) noksanlıkların (eksikliklerin) neticesinde, normal olarak kabul edilen bir insan için bir eylem ya da fonksiyonun yapılabilmesinin imkânsız kılındığı veya sınırlandırıldığı bir kişidir (Uşan, 1999).

En genel anlamda engellilik, yeteneklerdeki ve güçteki sınırlanmışlık ya da eksiklik durumudur. Daha açık bir ifadeyle, engellilik, bireyin belirli aktivitelerini yerine getirmesini ve sosyal yaşamdaki rollerini oynayabilmesini sağlayan "ideal normal" kapasitenin dışında olmaktır. Engellilik, ferdin zihinsel ve/veya bedensel fonksiyonlarındaki kayıplar sonucu ortaya çıkan sınırlılıkları/kısıtlılıkları ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır (Burcu, 2002).

2.2.5. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) Engelli Tanımı

Engellilik kavramına Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler tarafından farklı bakış açılarından yaklaşılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü engelliliği, "bir insan için normal olarak nitelendirilen tarz veya çizgide bir etkinlikte bulunma yeteneğinin kısıtlılığı veya yokluğu" şeklinde tanımlamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1980 yılında yayınlamış olduğu bildirgesinde engellilikle ilgili temel kavramlar tanımlanmış ve engelliliğin sağlık boyutuna ağırlık veren bir sınıflandırmayla bu konuda üç ayrı kategoride tanımlama geliştirmiştir (WHO, 1981):

Yetersizlik (Impairment): Fizyolojik, psikolojik veya anatomik yapının kaybını ya da normalden sapması halini ifade eder. Bu tanım özellikle organ düzeyindeki bozuklukları ifade eder.

Özürlülük (Disability): Bu tanım fiziksel ve zihinsel yeti kaybını ifade etmektedir. Sağlığın bozulması sonucu oluşan yetersizlikten dolayı bir yeteneğin normale oranla azalması veya kaybedilmesi olarak tanımlanır.

Maluliyet (Handicap): Yukarıda açıkladığımız yetersizlik veya özürlülük halleri nedeniyle kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel düzeyine göre normal kabul edilen yaşam gereklerinin yerine getirememesidir.

2.3. ENGELLİLİĞİN NEDENLERİ

Engelliliğin çok farklı sebepleri vardır. Bu nedenler doğum öncesi anne karnında çeşitli sebeplere bağlı olabileceği gibi, doğum esnasında ve doğum sonrasında da ortaya çıkmış olabilir.

Engellilik sorununun biyolojik-genetik faktörlerle birlikte, toplumsal gelenekler, alışkanlıklar, ekonomik zorlamalar, çevresel izolasyonlar, inançlar gibi toplumsal faktörleri de vardır. Toplumsal açıdan engellilik olgusu; insanın yaşam pratikleri, eğitimi, kültürü, inançları ve davranışları ile ilgili yaşam biçimleri ve zihniyetleri sonucu ortaya çıkan ve tamamen insana ait nedenler olarak değerlendirilebilir. Engellilik gelişim, çevresel ve kalıtsal etmenler tarafından da yaşamın üç döneminde de etkilenebilmektedir (Özer, 2013). Bir insanın yaşamı boyunca her an karşılaşabileceği kendisinin ve çevresinin etkileriyle çeşitli uzuv kayıplarına maruz kalma durumları da engelliliğin nedenlerinden sayılabilmektedir.

2.3.1. Doğum Öncesi Nedenler

Gebelik öncesi beslenme şeklinin gebelik süresince beslenmeden daha da dikkat edilmesi gereken ve daha önemli olduğunu gösteren oldukça fazla yayın vardır. Gelişmiş ülkelerde gebelik öncesi genellikle diyet uygun ve yeterli olarak görülmektedir. Bu sebepten dolayı gebelik süresinde diyete ek besinler eklenmesi fetal büyümeyi değiştirmez. Buna karşın zayıf ve malnütrisyonlu kadınların gebelikte daha iyi beslenmeleri ve yüksek kalori almaları ile fütüsün büyümesinin etkilendiği gösterilmiştir (Neyzi ve Ertuğrul, 1989). Araştırmalar, doğum öncesi beslenmenin, genlerin kopyalama ve hücre bölünmesi sırasındaki çalışmasını da etkileyebileceğini göstermektedir (Gander ve Gardiner, 1993). Kişide ve ailede var olan kalıtsal hastalık, anne ve baba arasında kan ve RH uyumsuzluğu, hamilelik sırasında doktor tavsiyesi dışında ilaç kullanılması, annenin doğum yaşının 17'nin altında veya 35'in üzerinde olması, hamilelik sırasında annenin sigara, alkol, uyuşturucu madde gibi sağlığa zararlı maddeleri kullanması, annenin daha önceki doğumlarına ait kötü öykü bulunması, hamilelik sırasında yetersiz beslenme, hamilelik sırasında ateşli bulaşıcı hastalık geçirme, gebeliğin sağlık elemanları tarafından takip edilmemesi ve gerekli testlerin yaptırılmaması, hamile kalmadan

önce ve hamilelik döneminde alınması gereken folik asit gibi vitamin ve minerallerin eksikliği, çok sayıda ve sık hamile kalınması veya doğum yapılması gibi nedenler doğum öncesi nedenler arasında sayılabilir (Özer, 2013). Bir anne doğum öncesi bütün bu etmenler eşliğinde gebelik sürecini yürütmesi olası engellilik riskini minimum seviyelere indirmiş olacaktır.

2.3.2. Doğum Anına Ait Nedenler

Doğum anında oluşan nedenler, doğum sırasında ve doğumdan hemen sonra ortaya çıkan sorunları kapsamaktadır. Bunlar erken doğum, uzman olmayan kişilerin yaptırdığı doğumlar, doğum sırasında olabilecek kaza ve travmalar, erken doğum ve geç doğum, doğum sırasında kordon dolanması vb. gibi nedenlerle bebeğin oksijen alımının bozulması olarak sıralanabilir (Cavkaytar ve Diken, 2007; Eripek, 1998; Tatar, 1995; Yaşar, 2010). Doğum anında uzman olmayan kişilerin yanlış davranışları sonucunda da engellilik oluşabilmektedir. Doğumların sağlık kuruluşlarında gerçekleştirilmesi çok büyük önem arz etmektedir.

Doğuştan gelen sakatlıklar fiziksel olabileceği gibi zihinsel de olabilir. Doğuştan gelen sakatlıklar, kalıtsal olarak kişinin anne babasından sirayet etmiş olabilir. Doğumun bir sağlık kuruluşunda veya sağlık elemanlarınca gerçekleştirilmemesi, doğumun beklenen süreden önce veya sonra ya da güç olması, bebeğin düşük doğum ağırlığı ile doğması, doğum esnasında bebeğin travmaya maruz kalması, doğum esnasında bebeğin oksijensiz kalması doğum anına ait engelliği meydana getiren nedenler olarak sayılabilir (Uşan, 1999). Bu tür olumsuzlukların önüne geçebilmek için doğumun tam teşekküllü hastanelerde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Uzman kişilerin doğumun ve hamilelik sürecinin tüm safhalarında olması gerekmektedir. Ailelerin bu konuda duyarlılık göstermesi ve bu süreç uzmanların kontrolleriyle yürütülmelidir.

2.3.3. Doğum Sonrası Nedenler

Doğum sonrası meydana gelen engellilik nedenleri, bireylerin içinde bulunduğu toplumların sağlık ve bilinç hususlarına yaklaşımlarıyla orantılıdır. Bebeğin özellikle doğum sonrası karşılaşılabileceği olumsuz nedenler aşağıda ele alınmıştır (Sapancı 2013). Bebeğin dünyaya gelmesinden sonraki dönemlerde genel olarak çoğu bebeğin

geçirdiği rahatsızlıklar menenjit, diyare, kızamık, difteri, boğmaca, kızamıkçık, suçiçeği, ensefalit, çocuk felci, sarılık, kalp rahatsızlıkları, dengesiz ve yetersiz beslenme, geçirilen ateşli hastalıklar, çocuğun hastalık evresinde sakinleşmesini sağlayacak uyuşturucu madde niteliğindeki ilaçların kullanımı, çocuğun kundaklanması, bebeğin gürültülü ve sakin kalmasını sağlayıcı ortamların yoksunluğu gibi ilk bebeklik ve çocukluk yıllarında karşılaşılan sorunlar engelliliğe neden olmaktadır.

Doğum sonrasında karşılaşılan olaylar arasında iş kazaları, ev kazaları, trafik kazaları, savaşlar, terör olayları, endüstriyel kazalar, deprem ve benzeri yıkım olayları büyük sanayi kazaları vb. temel engellilik nedenleri arasındadır (Kurşun, 2014). Ayrıca Türkiye'de engelliliğe neden olan spor kazaları içinde deniz ve havuz yaralanmaları önemli bir yer tutmaktadır (Ataman Yancı, 2010). Sosyal hayatı içerisinde bireyler kendi hataları veya başkalarının hataları sonucunda da ciddi yaralanmalarla karşılaşmaktadırlar.

2.4. ENGELLİLİĞİN SINIFLANDIRILMASI

Engellilik çeşitliliğini kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmamaktadır. Bazı hastalıklar tedavi edilmediğinde ya da tedavi edilse bile zihinsel veya bedensel bazı bozukluklara neden olabilmektedir. Bu yüzden engelli açısından engele neden olan faktörün bir önemi olmayıp, bu faktör sonucu kişide meydana gelen fonksiyon kaybı veya çalışma gücü kaybı dikkate alınmaktadır (Çakmak 2006). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından 2002 yılında yapılan Türkiye Engelliler Araştırması'nda engellilik şu başlıklar altında incelenmiştir:

- 1) Zihinsel Engelliler
- 2) İşitme Engelliler
- 3) Dil ve Konuşma Engelliler
- 4) Görme Engelliler
- 5) Ortopedik (Bedensel) Engelliler (DİE 2004).

2.4.1. Zihinsel Engelliler

Doğumdan önce doğum sırasında ve sonraki gelişim sürecinde değişik nedenlerle gelişim fonksiyonlarında görülen yetersizlik ve bunun sonucu olarak etkili ve uyumsal davranışlarda geri kalma, kendi kendilerine yetebilme konusunda yetersizlik gösteren sürekli bir durumdur (Tipi, 1998; Eripek, 2002). Fiziki anlamda engel durumu söz konusu olmayan engellilerin zihnen bilişsel anlamda hayatları boyunca süren rahatsızlık durumu şeklinde tanımlanır.

2.4.2. İşitme Engelliler

İnsanların akıllarına getirdikleri düşünceler, düşündüğünü karşısındakine aktarabilme yeteneği, toplumsal hayatın temelini oluşturur. İnsan davranışı ile ses arasındaki ilişki incelendiğinde, insanın devamlı etkinliğiyle doğanın etkinliğini birleştirme ve bağdaştırmada en önemli olan mekanizma işitmedir (Mert, 2005).

Normal bir işitme için dış kulak, orta kulak, iç kulak ve işitme yollarının işlevlerini normal bir biçimde yerine getirmesi gerekmektedir. Bu işitme bölümlerinden birisinde ya da bir kaçında bir hastalık, hasar ya da anormal bir durum oluştuğunda, işitme kaybı doğmaktadır (Tüfekçioğlu, 2007). Bireyin işitme duyarlılığının onun gelişim, sosyal hayata uyumu ve özellikle sözlü iletişimdeki görevlerini yeterince yerine getiremeyişinden meydana gelen duruma işitme engeli denir (Özsoy, 1982). Farklı bir tanımda ise işitme engeli, çok hafif dereceden çok ileri derecelere kadar farklılıklar gösteren işitme rahatsızlığı, yetersizliğidir (Ertürk, 2003). Dış dünya ile iletişim ve ilişki kurma anlamında zorluklar yaşayan engellilik durumudur.

2.4.3. Dil ve Konuşma Engelliler

Konuşma akışında, ritminde, titizliğinde, vurgulamada, ses birimlerinin çıkarılışında, artikülasyon bozukluğu bulunan kişiye konuşma engelli denir (Atala, 1996; MEGEP, 2009). Herhangi bir sebeple konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında bozukluk olan veya ses bozukluğu yaşayan kişidir. İşittiği halde konuşamayan, gırtlığı alınan kişiler, konuşmak ses çıkarımını sağlamak için alet kullananlar, kekemeler, dil-dudak-çene bozukluğu olan insanlar bu gruba girmektedir (Koşar,

2011). Bu tip rahatsızlığı olan bireyler çevreleriyle ciddi iletişim sıkıntıları yaşayabilirler.

2.4.4. Görme Engelliler

Görme engelli bireyler, görme kayıp derecesine göre çeşitli biçimlerde derecelendirilmekte olup genel anlamda körler ve az görenler olarak değerlendirilerek gruplara ayrılmaktadırlar. Görme yetisi tamamen ortadan kalkmış olması durumuyla birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü bulunanlar bu gruba girmektedir (DİE 2004). Görme engelliler kendi arasında çok az görebilen görme engelliler ve hiç görmeyen görme engelliler olarak ayrılmaktadır. Kısmen gören görme engelliler; görme gücü oldukça az olan görenlerdir. Hiç görmeyen görme engelliler ise; hiçbir şekilde görme kabiliyeti olmayan bireylerdir (Özyürek 1995). Görme yetisi tamamen kaybolmuş bireyler hayatlarını zorluklar içerisinde yaşayabilmektedir.

2.4.5. Ortopedik (Bedensel) Engelliler

Fiziksel ya da bedensel engelliler olarak da adlandırılan ortopedik engelliler kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir. El, kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik rahatsızlığı olanlar ve felçliler bu gruptadır. Genel anlamda bedensel engelliler, sinir sisteminin zedelenmesi, hastalıklar, kazalar ve genetik problemler nedeniyle kas, iskelet ve eklemlerin işlevlerini yerine getirememesi sonucunda meydana gelen hareket ile ilgili yetersizlikler olarak tanımlanmaktadır (Şahinöz, 2013). Ortopedik engelliler ile ilgili ilk resmi tanım 1962 yılında özel eğitime muhtaç çocuklar yönetmeliğinde yer almaktadır. Bu tanıma göre ortopedik engelli “Kemik ve mafsalların şekil ve yapısında engel bulunan veya adale gücü gelişim koordinasyonu ve kontrolünde inhiraflar gösteren kimselerdir”. Bir diğer tanımda ise doğuştan ya da hastalık sonucu ortaya çıkan engelleri kapsayan ve çocuğun eğitimsel performansını olumsuz etkileyen her türlü fiziksel durum olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2013). Dünya Sağlık Örgütüne göre ortopedik engelli tanımı ise şöyledir; “Ortopedik engelli çocuk; iskelet, sinir sistemi, kas ve eklemlerindeki bozukluk ve sakatlık nedeniyle eğitim ve öğretim çalışmalarından

yeterli ölçüde yararlanamayan çocuktur". Daha geniş tanımlama yapılırsa; doğuştan veya herhangi bir hastalık ya da kaza sonucu, iskelet, kas ve sinir sisteminde arıza meydana gelmesi vebuna bağlı olarak normal yaşam aktivitelerini gerçekleştiremeyecek derecede fiziksel yetersizliğe sahip olan kişilere ortopedik engelli denilmektedir (Çağlar, 1982).

Ortopedik engelli kişiler kendi içinde de "Yürüyebilen engelliler" ve "Tekerlekli sandalyeye bağlı engelliler" şeklinde sınıflandırılmaktadır (Mutluer, 1997). "Yürüyebilen engelliler" grubunda yardıma ihtiyaç duymadan yürüyebilenler, herhangi bir dayanak veya bastonla yürüyebilenler ve koltuk değneğiyle yürüyebilenler yer almaktadır. "Tekerlekli sandalyeye bağlı engelliler" grubunda ise; tekerlekli sandalyeye bağımlı olan fakat ara sıra yürüyebilenler, vücudun üst kısmını tümüyle kullanabilenler ve vücudunun hiçbir bölümünü kullanamayan engelliler bulunmaktadır (Çağlar, 1982). Yaşamları içerisinde kısmen bedensel engelli olan bireyler tamamen görme engelli olanlara göre daha rahat toplum hayatına kazandırılabilir ve yaşam kaliteleri yükseltilebilir.

2.5. ENGELLİLER İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Çalışmamızın bu bölümünün ilk kısmında imar kanunundaki engellilerle ilgili yönetmeliklerden ve engelliler kanunundan bahsedilmiştir.

- İmar Mevzuatı:

Türkiye’de engelliler için ulaşılabilirliğin ve erişilebilirliğin sağlanmasına yönelik yasal düzenleme ilk 1997 yılında 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılmıştır. Bu Kararname ile birçok kanunda engellilerle ilgili düzenleme yapılırken 3194 sayılı İmar Kanununa ulaşılabilirlikle ilgili bir madde eklenmiştir (EYH, 2011). İmar kanununa 1997’de eklenen Ek.1 maddesine göre “Fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik alt yapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standardına uyulması zorunludur” (Çakır, 2015). 572 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin geçici 9. maddesi gereği, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından yeniden düzenlenen ulaşılabilirlikle (fiziksel engellerin kaldırılmasıyla) ilgili düzenlenen ve

eklenen 3194 sayılı İmar Kanunu'nun ilgili yönetmelikleri 23804 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak 2 Eylül 1999 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Yönetmelikte engelli kavramından, ulaşılabilirlikten ve Türk Standartları Enstitüsü'nün engellilerle ilgili standartlarından bahsedilerek, belediyelere engellilerle ilgili mevzuat ve standartlara uyma, bunları uygulama ve diğer gerekli önlemleri alma yükümlülükleri getirilmiştir. Yönetmelik ile; yapılarda, açık alanlarda (yol, otopark, park, yaya bölgesi, meydan ve kaldırımlarda), bunlar üzerindeki ulaşım ve haberleşme noktalarında ve peyzaj elemanlarında ulaşılabilirliğinin sağlanması için Türk Standartları Enstitüsü TSE standartlarına uygun düzenleme yapılması koşulu getirilmiştir (EYH, 2011).

- Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik (İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik):

“Planlarda engellilerin kentsel kullanımlar, sosyal ve teknik alt yapı alanlarında ulaşılabilirliğini sağlayıcı tedbirlerin alınması amacıyla engellilere yönelik her türlü mevzuat ve TSE standartları dikkate alınır” hükmü ile kentsel, sosyal ve teknik alt yapı standartını belirleyen tabloya, sosyal tesis alanlarının “rehabilitasyon merkezlerini”kapsaması hususu eklenmiştir (EYH, 2011).

- Otopark Yönetmeliği:

Otoparkların yapımında TSE standartlarına uyulması, umumi bina, bölge otoparkları ve genel otoparklarda, 1'den az olmamak şartıyla park yerlerinin %5'inin engelli işareti koyularak engellilere ayrılması şartları getirilmiştir (EYH, 2011).

- Engelliler Kanunu:

5378 sayılı Kanunun geçici 2'nci maddesi ise yerel yönetimlerini ilgilendiren bir düzenlemedir. Bu maddede “Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 7 yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir.” hükmü yer almaktadır.

Kanunun geçici 3'üncü maddesinde ise; “Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma

hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 7 yılı içinde engelliler için erişilebilir duruma getirilir.” hükmü yer almaktadır.

Engelliler Kanunu ile yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşlara getirilen yükümlülükler 12.07.2006 tarihinde 2006/18 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle yayımlanmıştır. Genelgede 5378 sayılı Kanunun geçici 2’nci maddesinde, belirtilenen uygulamaların gerçekleştirilmesi için tanınan 7 yıllık süre 07.07.2005 tarihinde başlamıştır. 12.08.2008 tarihinde tüm kamu kurum ve kuruluşlarına gönderilen Başbakanlık Talimatıyla; yapıları çevredeki uygulamaların standartlara uygun olmadığına değinilerek yeni yapılaşma alanlarında veya yeniden düzenleme yapılan alanlarda vekamu binalarının veya kamunun kullanımına tahsis edilmiş bulunan diğer yapılarda, mevzuata uygun şekilde düzenlemelerin yapılması için gereken önlemlerin alınması zorunluluğu bir kez daha vurgulanmıştır (EYH, 2011). 2005’te yasalaşmış 2013’e kadar uyumlaştırılması hedeflenmiş ancak gerekli düzenlemeler yapılamadığı için bu süreler önce 2015’e sonra da 2018’e kadar uzatılmıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi kapsamında, Engellilerin Erişebilirliğinde Engelsiz Çevreler Tasarlama Kılavuzu (Accessibility for the Disabled A Design Manual for a Barrier Free Environment) mevcuttur.

Kent elemanlarının ölçülere uygunluğunda ve önerilerin geliştirilmesinde de uluslararası kabul gören ve kılavuzda da yer alan ölçüler ile ADA Amerikan standardı ve Türk Standartları Enstitüsü’nce hazırlanan ve bina içi bina yakın çevresi ve açık alanları kapsayan standartlar belirlenmiştir.

- Engellilerle Doğrudan İlgili Standartlar:

- TS 9111/ Nisan 1991: Engelli İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları
- TS 12576/ Nisan 1999: Şehir İçi Yollar- Engelli ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemlerin Tasarım Kuralları
- TS 12460/Nisan 1998 Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Engelli ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları

- TS 12574 Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 10: İstasyon İçi İşaret ve Grafik Tasarım Kuralları,
- TS 12575 Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 14: İstasyon Platformu Oturma Elemanları Konut dışı çevrenin yapısal düzenlemesinde başvuru standartlarıdır.

13 Aralık 2006 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen, 30 Mart 2007 tarihinde imzaya açılan ve ülkemiz tarafından aynı tarihte 80 ülke ile birlikte imzalanan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin onaylanması, 03.12.2008 tarihli ve 5825 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. 5825 sayılı Kanun 18 Aralık 2008 tarihli ve 27084 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede 9. Madde Erişebilirlik / Ulaşılabilirlik konusunda tüm detaylarıyla yükümlülükler getirmektedir (EYH, 2011).

2.6. ENGELLİLERİN PARKLARI KULLANIMINA İLİŞKİN TASARIM ve KULLANIM STANDARTLARI

Engelli insanların başka insanlara ihtiyaç duymadan kent yaşamında ve sosyal hayat içerisinde var olabilmelerini sağlamak için onların rahat hareket edebilmeleri için uygun düzenlemelerin ve uygulamaların yapılması gerekmektedir. Kentin tamamını oluşturan yerleşim alanları, gezi alanları, açık alanlar ve kentsel altyapı arasındaki ulaşımı sağlayan tüm yapılar engelli bireyler düşünülerek ülke, bölge ve sonrasında da kent çerçevesinde planlanmalıdır.

Kent bütününe yönelik planlama ve tasarımdaki dikkat edilmesi gereken unsurlar şu şekilde olmalıdır:

- Şehirlerdeki ve sosyal ortamlar engelli bireylerin hareket etmelerini kısıtlamayacak şekilde yapılmalı, engelli kişilerin kullanabildiği alanların çoğunluğunu sağlıklı insanların rahatlıkla kullanabildiği unutulmamalıdır.
- Çeşitli meslek dallarının ortak çalışmalarıyla özel ve kamu alanlarında engelli bireyler için uygun hareket alanları oluşturulmalıdır.

- Özellikle kent içi ulaşım alanlarında gerekli önlemler alınmalı ve belirtilen standartlar içerisinde, engelli bir kişinin yardım almadan bir yerden bir yere gidebileceği şekilde ulaşım ağı oluşturulmalıdır.
- Sportif rekreasyon alanlarında olduğu kadar yapı içlerinde de engelli bireylerin kullanımları gözönüne alınarak engellilere uygun planlama yapılmalıdır.
- Günümüzde gerekli yasal düzenlemelerle çevrenin uygun halde planlama çalışmalarının ulaşılabilirlik kriterlerinin uygulanması zorunlu hale getirilmelidir.
- Kentlerin fiziki ortamlarının inşa edilmesinde problemlili kişi ve kuruluşların engelli kişiler konusunda daha bilgili, bilinçli ve duyarlı hareket etmeleri sağlanmalıdır. Bu gayeyle fiziksel çevrenin düzenlemesi ve yapılandırılması süreçlerinde engellilerin, ailelerinin, örgütlerinin katılımı konusu büyük önem taşımaktadır.
- Sportif alanların düzenlenmesinde belediyeler imar mevzuatlarında bulunan konuyla ilgili hususların yerine getirilmesinde hassas davranmalı, standartlara uygun olmayan uygulamalar için gerekli yaptırımları uygulayarak önlemleri almalıdır.
- Yasalarda engelliler için alınmış tüm düzenlemelerin uygulanması sağlanmalı, aksi takdirde cezai yaptırımlara başvurulmalıdır.
- Engelli bireyler için yapılması gereken düzenlemelerin, mevzuat ve standartlara uygun bir şekilde olması hususunda karşılaşılan aksaklıklar; yerel yönetimlerin bu konudaki yetki ve sorumlulukları, mevcut mevzuat ve standartlar konusunda yerel yönetimlerin bilgi, teknik ve mali açıdan yeterliliği; bu konudaki denetim sistemi hususlarında Özürlüler İdaresi Başkanlığı ile sürekli işbirliğinde olmalıdırlar.
- Temel amaç yeni yapılacak alanlar açısından, engelsiz fiziksel çevreler oluşturmak ve mevcut çevrelerin niteliğini iyileştirmek, erişebilirliğini artırmaktır (URL1, 2015; USTAD; ADA).

Açık rekreasyon alanı olan parkalanlarına çocuk, yaşlı ve engellilerin kolay fiziksel erişiminin sağlanabilmesi en önemli unsurlardandır. Parklara ulaşımın kolaylıkla sağlanabilmesi için yollara, yaya yollarına yakın konumlanmalıdır. Tasarımda

binaların ve açık alanların mekânsal bütünleşmesi sağlanmalı, geçişler en yakın ve kolay şekilde inşa edilmelidir. Dış mekân kullanımında erişilebilirlik, rahatlık ve güvenlik, diğer insanlarla bir arada vakit geçirebilme ve yardıma muhtaçlık duyulmayacak bir şekilde bir yere ulaşabilme engelli bireyler için çok önem arz etmektedir. Yol, yaya yolu, meydan, yeşil alan, spor alanı gibi kentsel açık mekânların engelsiz tasarlanması veya mevcutların engelsiz duruma getirilmesi için önlemler alınması esastır (TS 12576; BM 2004).

Günümüzde kullanılan meydan, park, kaldırım, yaya yolu, geçitler, rampalar, merdivenler, duraklar, istasyonlar, otoparklar, telefon kabinleri, sinyalizasyon ve işaretlemeler gibi bütün kentsel altyapı engellilerin erişimine uygun hale getirilmelidir.

Kaldırımların başlangıç ve bitiş yerlerinde tekerlekli sandalyenin rahatlıkla inip çıkabileceği rampaların olması, kaldırımların üzerinde bulunan direkler, çöp kutuları, trafik panoları, çiçeklikler, zincirler, demir kazıklar, sarkan ağaç dallarının düzenlenmesi ve araçların park etmesinin önüne geçilmesi, ticari işyerlerinin önlerine tezgâh açılmasının sınırlandırılması ve yaya geçitlerindeki trafik ışıklarının sesli hale dönüştürülmesi gibi önlemlerle, görme engelli ve ortopedik engelli bireylerin şehir içinde erişebilirliği sağlanmalıdır.

Görme engelli vatandaşların güvenli erişimini sağlamak için kaldırımlarda klavuz döşemeler, kısmi görme engelliler için kontrast ve canlı renk düzenlemeleri yapılmalıdır.

Zihinsel engelli vatandaşların ulaşabilirliğinin sağlanmasında ise basit işaretlemeler ve yönlendirici, bilgilendirici donanımlar gerekmektedir. Özellikle ulaşım sistemleri içerisindeki araçları kullanırken, tek başlarına bir yerden bir yere gitmek istediklerinde, kentsel hizmetlerin düzenlemiş şartların sağlanmış olması gerekmektedir. Ayrıca yazılı bilgilendirme tablolarının büyük puntolar ile ve sade olması da zihinsel engellilerin buldukları yeri algılaması ve gidecekleri yeri planlamasında kolaylık sağlayacaktır (ADA 2010; ÖZİDA 2010; TS 9111).

Yaşadığımız çevreyi tüm bireylere yönelik planlamak mümkündür ve buna Evrensel Tasarım adı verilmektedir. Evrensel Tasarım, “ürünlerin ve çevremizin tüm yaşlardaki ve farklı yeteneklerdeki insanların olabilecek en büyük kitlesi tarafından kullanılacak şekilde tasarlamak” olarak tanımlanır (Story ve diğ., 1998).

Yaşanılan fiziksel çevre evrensel tasarım ilkeleri ve standartlar doğrultusunda planlandığında, engelli bireyler en üst düzeydeki yaşam kalitesine ulaşmış olacaklardır.

BÖLÜM III

BOŞ ZAMAN, TUTUM VE REKREASYON KAVRAMLARI

3.1. BOŞ ZAMAN KAVRAMI

Rekreasyon kavramının net anlamda anlaşılabilmesi için boş zamana ilişkin tutumların araştırılıp incelenmesi gerekmektedir. Bu anlamda, boş zaman olgusu üzerine birçok farklı yaklaşım bulunmaktadır (Neulinger, 1974; Veblen, 1899; Cross, 1990; Murphy, 1974; Sağcan, 1986; Mclean vd., 2005). Bu yaklaşımlar araştırmacıların kendi disiplinlerindeki teorik alt yapı üzerine bina edildiğinden, tanımsal olarak boş zaman kavramının keskin bir biçimde hatlarının çizilmesi mümkün olamamıştır (Godbey vd., 2005). Bugüne kadar yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde kelime olarak bu kavramın “boş zaman, serbest zaman” mı olduğu tartışmaları hala yapılmaktadır. Zamana esas teşkil eden, çalışma zamanı ve çalışma dışı zamandır. Dünyadaki sanayileşme, zaman kavramına yeni açılımlar getirmiş ve “çalışma dışı zaman” anlayışı kazandırmıştır. Çalışma dışı zamanda, fizyolojik gereksinimler (yemek, uyku, temizlik vb.), sosyal gereksinimler (ailevi ilişkiler, sosyal sorumluluklar vb.) ve boş zaman olarak ifade edilebilir. İngilizcede Leisure Time ve Free Time kavramları birbirine çok yakın kavramlar olup, diğer dillerden Türkçeye tercümelerinde tam karşılıklarının bulunmaması veya farklı tercüme edilmesi nedeniyle tartışmalara yol açabilmektedir. Leisure (serbest zaman) genellikle yurt dışı literatürlerde kullanılmaktadır. Bu terimin Türkçe’de karşılığı “serbest zamandır”. Serbest kelimesinin ise gerçekte Farsça bir kelime olan “serbest” “başı bağı olmak” anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla serbest zaman mesai dışı ayrılmış bir zamandan çok, programlanmış, düzenlenmiş bir zamanı ifade edebilir. Bu durumda serbest zamanın yerine boş zaman kavramının mesai dışı zaman ve alanların ifadesinde kullanılması, sözcüğe ve etimolojiye uygun olan bir tercihtir.

(Doğan, 2000). Toplumumuzda boş zaman kavramı hiçbir iş yapılmayan herhangi bir uğraşla meşgul olunmayan ve tamamen durağan şekilde geçirilen zaman olarak algılanmaktadır. Ama bu düşüncelerin dışında boş zamanın bedeni, ruhu, yenilemek için yaratıcılığa açık bireyin kendisi için yapabileceği onlarca aktiviteye açık zaman olarak algılanmalıdır. Ayrıca bir başka görüşte boş zamanın, var olmak ve yaşamak için geçirilen zamanın dışında, bireylerin sosyal hayatta veya bir grup içinde daha önceden tasarlanmış aktivitelere katılıp geçirdikleri zaman olduğunu düşünülmektedir (Clawson ve Knetsch 1974). Boş zaman, yaşam kalitesini artırıcı bir nitelik taşımaktadır. Boş zaman yoktur, boşa geçirilen zaman vardır. İnsanlar, boş zamanlarını bilerek, istediği şekilde ve çeşitli aktivitelerle geçirmektedirler. Literatürlerde boş zaman kavramı bir etkinlik olarak değerlendirilmektedir (Tel, 2007). Bireylerin kendilerinin mecburi olmayan çalışma saatleri dışında her türlü etkinlik, rahatlama farklı ortamlar yaşaması olarak da tanımlanmaktadır.

3.2. TUTUM KAVRAMI

Hepimizin çevremizdeki insan, nesne, fikir, kurum ve olaylara ilişkin değişik tutumlarımız vardır. Bu insan, nesne, fikir, kurum ve olaylara ne şekilde tepkide bulunacağımız büyük ölçüde bu tutumlarımız tarafından tayin edilir. Bu nedenle, tutumlar konusu bireyin sosyal ortamlardaki davranışlarını inceleyen sosyal psikolojinin en önemli konularından birisini oluşturmaktadır (URL2, 2016).

Günümüze kadar birçok bilim dalı tutum konusu üzerinde durmuş lakin sosyal bilimlerden özellikle sosyal psikoloji, davranış psikolojisi ve psikoloji alanları tutum üzerinde diğer bilim dallarına göre daha fazla çalışmalar yapmışlardır. Tutumun tanımı yıllardır çok fazla şekilde tanımlanmıştır. Tutum, genel anlamda, kişilerin çevresindeki herhangi nesne ya da olguya karşı sahip olduğu tepki eğilimini ifade etmektedir. Tutumun konusu, insanın fark ettiği ve aklında yer olan tüm her şey olabilir (Bohner ve Wanke, 2002).

Rokeach'ın sık sık alıntılanan tutum kavramı 'tercih edilen tarzda hareket etmeye yönlendiren bir nesne ya da durum çerçevesindeki inançların, görece kalıcı bir şekilde düzenlenmesi' şeklinde tanımlanmaktadır (Rokeach, 1975). Allport ise tutumu; tecrübe ile organize edilerek, bağlı olduğu bütün durumların ve objelerin varlığında

harekete geçen ve olumlu ya da olumsuz tepkiler için hazırlanma ve hazır olma şeklinde açıklamaktadır. Burada tutum, deneyimlerle örgütlenerek bir öğrenme sürecine bağlı olarak oluşmaktadır. Oluşan bu durum sonucunda da tutum, bireyin tepkisini yönlendirici bir öge olarak kişinin davranış şekillerine karar vermektedir (Allport ve Murchison, 1935). Bireylerin yaşantılarının olaylar ve sosyal yaşamlar boyunca elde ettikleri duygularının sonucu olarak ortaya çıktığı da tanımlanabilmektedir.

Fazio'ya göre tutum; Yaşantılar sonucu insan beyninde yer alan anıların birlikteliği olup, bu anılar sonucunda tutum nesnelere karşı olan değerlendirmelerdir (Fazio, 2005).

3.2.1. Tutumun Öğeleri

Tutum denilince literatürün tüm taramalarında ortaya çıkan bütün tanımlarda dört ortak payda görülmektedir. Bunlar; (1) tutum kavramının öncelikle toplumsal tutumları ifade etmesi, (2) duygusal ve zihinsel öğelerden oluştuğu, (3) tutumların yeni öğrenilen deneyimler karşısında değişken olduğu ve son olarak da (4) tutumların gözlemlenmesinden kaynaklı olarak söz, tavır, mimik gibi davranış biçimlerinden yola çıkarak yorumlanmalarıdır (İnceoğlu, 2000). İşte bu ortak paydalar, tutumun öğeleri olan bilişsel (zihinsel), duygusal (duygusal) ve davranışsal öğelerle ilişkilidir (Ajzen,2005). Tutumların bu üç ögesini birlikte düşünebilmek önemlidir; çünkü bu öğeler her zaman birbiriyle çok ilişkili olmayabilir. Bütün bu öğelerin, tutum nesnesine karşı konuşarak veya sözsüz olarak belirli tepkileri ortaya çıkar (Akgül, 2011).

3.2.1.1. Bilişsel (zihinsel) öge

Kişinin çevresinde birçok çevresel uyarıcılar vardır. Birey bu uyarıcılar hakkında doğrudan (kendi okuyarak, görerek vb.) veya dolaylı olarak (birinden duymak, medya aracılığıyla vb.) çeşitli bilgiye, inanca veya tecrübeye sahip olmaktadır. Bu sonuçtan yola çıkılarak, tutumların bilişsel öğeleri, bireyin belirli bir tutum nesnesine ilişkin olgu, bilgi ve inançlarını da içeren düşüncelerinden oluşur (Taylor ve ark., 2007). Bir takım tutumlar yanlış bilgi ve inançlar birikimine dayansa dahi, bunlar da tutumun bilişsel elementleridir. Yukarıda bahsedilen bilişsel öge açısından sözlü

tepkiler örnek olarak Şu Şekilde olabilir: ‘Devlet hastaneleri çok kalabalıktır’, ‘insanların çoğu hareketsiz bir yaşam sürmektedir’ gibi olumsuz; ya da ‘sağlıklı beslenme insan ömrünü uzatır’ gibi olumlu düşünceler olabilir. Bilişsel ögelerin sözsüz tepkilerini açıklamak daha güçtür (URL2, 2016). Bir tutumun bilişsel bileşeni bireyin tutum nesnesine ilişkin düşünce, bilgi ve inançlarından oluştuğu da söylenebilir.

3.2.1.2. Duyuşsal (duygusal) öge

Duyuşsal öge; herhangi bir bireyin gelişi güzel bir olaya, duruma, çevre ile ilgili olan bütün uyarıcılara yani tutum nesnelere ilişkin duygu durumlarını depreştiren ve heyecanlarından, olumlu ve olumsuz değerlendirmelerinden oluşur (Taylor ve ark., 2007). Bu ortamda tutum, bireyin bir olgu veya nesne ile karşılaşması durumunda olumlu-olumsuz Şekilde cevap vermeye hazırlayan bir his durumundadır (Anderson, 1988). Bireyin karşılaştığı her türlü duruma karşı sergilemiş olduğu karakteristik duruşudur da denilebilir.

3.2.1.3. Davranışsal öge

Bireyin konuşması belli bir tavır sergilemesi ve diğer hareketlerinden gözlemlenebilen, tutum nesnesine karşı olumlu ya da olumsuz davranma durumundan oluşmaktadır (İnceoğlu, 2000). Bireyin alışkanlıkları, normları, geçmiş yaşantılarının birey üzerindeki etkisi, tutum konusunun bireyin hoşuna gidip-gitmeme durumları birey davranışı üzerinde etkilidir (Ajzen, 2005; Taylor, 2007). Örneğin; spor yapmaya olumlu bakan (duyuşsal öge) bir kişi, spor salonuna üye olarak, bu konuda olumlu bir davranış gösterirken; hareketsiz hayatın zararlarını bildiği (bilişsel öge) halde bu durumdan rahatsız olmayan biri spor yapmayabilir. Buradan da anlaşılabilceği gibi, bu üç öge birbiriyle sürekli iletişim halindedir. Bu nedenle, kişinin belirli bir yönde davranma eğilimi, bir tutum nesnesine karşı olan olumlu-olumsuz tavrı değiştğinde farklılaşabilir.

3.3. REKREASYONUN KAVRAMI

Geçmiş yıllardan günümüze kadar insanların çalışma zamanı insanoğlunu yıpratırken, çalışma dışında kalan zamanlarda ise, insanın kendisi için sosyal aktiviteler yapması, yenilenmesine, bireyin güç tazelemesine ve hayata yeniden başlamasına imkân vermiştir. Farklı bir değerlendirmeyle boş zaman, iş, uyku, yemek yemek ve diğer temel gereksinimlerini (ev işleri, ailesel sorumluluklar, alış-veriş vb.) karşıladıktan sonra bireye kalan ve özgür kullanılabilen zamandır (Dictionary of Leisure, 2007). Bu nedenle insanlar çalışma zamanına verdikleri önemin yanında, çalışma dışı zamanın kullanımına da ayrı bir önem vermişlerdir. Çalışma dışı zamanın yani boş zamanın (serbest zaman) kullanımı rekreasyon kavramını ortaya koymuş ve insanlar bu kavramı her geçen gün daha da geliştirerek zenginleştirmişlerdir (Soyer ve Can, 2003). Belki de boş zaman kavramının teorik temellerinin belirlenmesine ve tanımlanmasına yönelik çok fazla araştırma veya tartışma olmasından dolayı, literatürde rekreasyon kavramının üzerinde fikir birliğine varılmış tek bir tanımlı bulmak oldukça zordur (Madrigal, 2006). Sebepleri irdelendiğinde kişilerin yaşam ve hayatlarındaki iş için ayrılan zaman dışında farklı farklı etkinlikler içerisinde olmaları ve tanımlamaların da tek bir çatı altında toplanamadığıdır.

Kişilerin boş zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları veya katıldıkları ve bireysel tatmin sağladıkları dinlendirici ve eğlenceli etkinlikler anlamını taşıyan rekreasyon faaliyetleri, sağlıklı bireyler için ne derece önemliyse engelliler için ise iki kat daha önem arz etmektedir. Bu etkinlikler birey ve dolayısıyla toplumlar için fonksiyonel olarak birçok değer taşır (Bammel,1996).

Ulusal ve Uluslararası yapılmakta olan tüm sportif faaliyetler yerini rekreatif spor faaliyetlerine bırakmaktadır. Artık sosyal etkinlikler ve sosyal faaliyetler insanların insani değerlerini çok fazla etkilemeye başlamıştır (Tezcan, 1982). Herhangi bir ortama katılmakta güçlükleri olan engelli bireylerin sportif alanlarda boy gösterebilmeleri serbest zamanın evrenselliğini göstermektedir. Ancak serbest zamanın yönetebilme ve kendilerini sosyal alanlarda görebilme olanakları son derece azdır. Bir diğer yandan sağlıklı bireylerin serbest zamanlarında sportif faaliyetlere aktif katılmayı tercih etme oranının yüksek olmasındaki temel nedenler, sporun kişisel ve toplumsal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca sportif faaliyetlerin

katılım kolaylığı, çalışma rahatlığı, her yaşın, her cinsin ve herkesin zevk ve isteklerine yanıt verebilecek tercih olanağı vardır. Sosyalleştirici, toplumsal birliği sağlayıcı, sağlık kazandırıcıdır. Sanatsal ve folklorik değereri vardır (Karaküçük, 1992). Spor, rekreasyon ve serbest zaman aktiviteleri toplumsal bütünleşme için önemli bir etkiye sahiptir. Sosyalleşme ve sosyal etkileşim, çeşitli aktivitelere katılım yoluyla desteklenip geliştirilebilir.

Sportif rekreasyon olanaklarının günümüz şartlarında arttığını görmekte birlikte bu artışın toplumun bütün kesimlerini kapsama oranı engelliler açısından tartışılmaya ve geliştirilmeye açık bir konudur.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu araştırmada betimsel yaklaşımlardan ilişkisel tarama yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada, veri toplama aracının yapısı ile ilgili bilgiler, araştırmaya konu olan değişkenlerin ölçümleri ve analizleri ile ilgili konular bu bölümde incelenmiştir.

4.1. ARAşTIRMANIN MODELİ

Araştırmada, mevcut durumu ortaya çıkartmayı amaçlayan betimsel taramaya (survey) ve ilişkisel taramaya yönelik bir yöntem kullanılmıştır.

Betimsel tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. İlişkisel tarama modelleri ise iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar 2004).

Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın birinci aşamasında, boş zaman rekreasyon alanlarından olan Konya Büyükşehir Torcu Arena Stadyumu ve Konya Kelebekler Vadisi Parkı fotoğraflamaları ile bedensel ve görme engelli bireylere uygunluk düzeyi çeşitli standartlara göre incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında, Konya il merkezinde yaşamakta olan bedensel ve görme engelli bireylerin boş zaman rekreasyon alanlarına karşı tutum düzeyleri belirlenmiştir. Bedensel ve görme engelli bireylerin cinsiyet, eğitim durumu, engel türü, engel oluşma dönemi, aktif olarak spor yapma durumu, gelir düzeyi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitimi düzeyi değişkenlerine göre boş zaman tutumu alt

boyutları düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı çeşitli istatistiksel işlemler ile değerlendirilmiştir.

4.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Konya ilinde 2015-2016 yılları arasında yaşamakta olan bedensel ve görme engelli bireyler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Konya ilinde 2015-2016 yılları arasında yaşamakta olan 293 bedensel engelli ve 115 görme engelli tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen 408 birey oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda verilerin elde edilmesinde, evrenin tamamına ulaşılmasındaki çeşitli zorluk ve kısıtlılıklar nedeniyle, araştırma örnek kitlesinin belirlenmesinde en uygun yaklaşım olarak kolayda örnekleme yöntemi benimsenmiştir.

4.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmada kullanılan veri toplama aracı 3 bölümden oluşmaktadır. Veri toplama aracının birinci bölümünde araştırma grubunda yer alan katılımcıların demografik bilgilerini belirlemeye yönelik ifadeler yer verilmiştir.

İkinci bölüm ise; Konyada yaşamakta olan bedensel engelli bireyler ve görme engelli bireylerin boş zamanlarına yönelik tutumlarını ölçmek için Ragheb ve Beard tarafından 1982 yılında geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Akgül ve Gürbüz tarafından yapılan ‘Boş Zaman Tutum Ölçeği’ (BZTÖ) (Leisure Attitude Scale:LAS) ile ölçülmüştür.

Üçüncü bölümde ise; tez içerisinde kullanılmış fotoğrafların analizlenmesi ve yorumlanması için Engelliler için Standartlar Klavuzu (USTAD), ÖZİ tarafından yayımlanan Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı ve Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından hazırlanan TS 12506 Şehiriçi Yollar – Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları, TS 9111 Özürlü İnsanların İkamet Edeceği

Binaların Düzenlenmesi Kuralları, Engelliler için Erişilebilirlik Engelsiz bir Çevre için Tasarım Kılavuzu ve Amerikan Engellilik Yasası (ADA/Americans With Disabilities Act) Erişilebilir Tasarım İçin Standartlar başta olmak üzere çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından yayımlanmış olan standartlar göz önünde tutularak değerlendirilmiştir.

4.3.1. Boş Zaman Tutum Ölçeği (BZTÖ)

Ragheb ve Beard (1982), tarafından geliştirilen BZTÖ (1) bilişsel (örn: boş zaman aktiviteleri bireyler ve toplumlar için faydalıdır) (2) duyuşsal (örn: boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmaktan hoşlanıyorum) ve (3) davranışsal (örn: boş zaman aktivitelerine sık sık katılıyorum) olmak üzere eşit dağılımlı (12'şer maddelik) 3 alt boyuttan ve toplam 36 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5'li Likert tipi ölçektir (Kesinlikle katılmıyorum – Katılmıyorum – Kararsızım – Katılıyorum - Kesinlikle katılıyorum). Ölçekten en az 36 puan, en fazla ise 180 puan alınabilmektedir.

4.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın amaçlarına ulaşmak, gerekli olan tüm verilerin toplanabilmesi için boş zaman tutum ölçeği ölçeği kullanılmış olup gerekli olan veriler elde edilmiştir. Ölçekler Konya il merkezinde yaşamakta olan bedensel ve görme engelli bireylere uygulanmıştır. Görme ve bedensel engelli derneklerine üye olan engelli bireylere dağıtılarak elde edilmiştir.

4.5. VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizi aşamasında, araştırmanın amaçlarına uygun olarak örneklem grubunu oluşturan bedensel ve görme engelli bireylerin kişisel özelliklerini betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır.

Araştırma değişkenlerine temel istatistiklerin (ortalama, standart sapma) yanı sıra rekreatif tutum ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkilerde Pearson korelasyon ve ölçek

iç tutarlılığını belirlemek üzere Cronbach alfa güvenilirlik katsayısından yararlanılmıştır. Son olarak katılımcıların demografik özellikleri açısından rekreatif tutumları arasındaki farklılıkların tespiti için Bağımsız Gruplar t-Testi ve TekYönlü Varyans analizlerinde yararlanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 20.0 paket program kullanılmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR

5.1. ARAŞTIRMA ALANLARININ İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmamızın bu bölümü iki kısımdan oluşmaktadır. İlk bölümde tezde inceleme alanı olarak belirlenen Konya Büyükşehir Belediyesi Torcu Arena Stadyumu ve Kelebekler Vadisi Parkı fotoğraflamalarına yer verilecektir. Bu fotoğraflama alanlarının engellilerin kullanımına uygunluk durumları incelenecektir. İkinci bölümde ise; çeşitli istatistiksel analizlerle ilgili örnekleme ait özellikler değerlendirilecektir.

5.1.1. Kelebekler Vadisi Parkı

Ulaşılabilir güzergâh, net genişliği, yüzey dokusu, yürüyüş güzergâhına paralel ve dik eğimi ve düzey değişiklikleri bakımından hareket sorunu bulunan bireylerin kullanabilmesine kolaylık sağlayan yürüme alanlarıdır (DEB, 2011). Açık alanlarda ve parklarda görme engelliler için yönlendirme taşları, işitme engelliler için sesli ve kabartmalı levhalar bulunmalı ki engelli bireyler kendilerini başka bireye ihtiyaç duymadan güven ve huzur içerisinde hissedebilmelilerdir. Tüm engelli gruplarına tehdit oluşturabilecek, adeta onlar için tuzak niteliği taşıyan tüm yapıların analiz edilerek standartlar göz önüne alınarak inşa edilmeleri gereklidir.

Şekil 1. Tropikal Kelebek Vadisi Alan Görüntüsü (URL9, 2016).

Kelebekler Vadisi Parkı toplam 385.000 m² projelik Konya'nın en büyük parkı olmaya adaydır. Parkımızda 12300 m² alana sahip 910 araç parkı, 97500 m² sert zemin 260000 m² yeşil alan, 6 adet gölet ve 3 adet havuz olmak üzere toplam 10000 m² gölet ve havuz alanı, 60 çeşit ağaç ve çalı türü olmak üzere toplamda 85000 adet bitki bulunmaktadır. Egzersiz alanları, çocuk oyun alanları, spor alanları, oturma ve dinlenme alanlarına sahip geniş bir rekreasyon alanıdır. Parkın içerisinde 1600 m² lik bir alanda, kelebeklerin doğal yaşam ortamlarında gözlemlenebileceği 7 m yükseklikli yapay kayadağ ve 75 m² sunni gölet, 4 m yükseklikli şelale ile şekillendirilmiş, çoğunluğu malezyadan getirtilen özel bitkilerle peyzajı oluşturulmuş 190 m yaya sirkülasyon yolu ile zengin bir seyir imkanı veren tropikal kelebek bahçesi yer almaktadır. Aşağı kısımda 190 m'lik uzun yaya yolunun engelli bireyler için uygunluk derecesinin fotoğraflarla incelemesi yer almaktadır.

Şekil 2. Tropikal Kelebek Bahçesi Gezinti Yolu (E. Kaya, 2015)

Yukarıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi kelebek bahçesinin yürüme yollarında görme engelliler için sesli yönlendirme ve yürüme şeritleri bulunmamaktadır. Bedensel engelliler için zeminin hissedilebilir kaymaz taşlardan tasarlanmış olası güvenlik açısından uygundur. Yürüme yolunun kenar kısımlarına konumlandırılan koruma bordürü standartlara uygun şekildedir. Yürüme yolu eğimi %3 olarak hesaplanmış olup bedensel engelliler, bebek arabalıları için standartlara uygun durumdadır.

Şekil 3. Tropikal Kelebek Bahçesi Gezinti Yolu (E. Kaya, 2015)

Şekil 4. Tropikal Kelebek Bahçesi Gezinti Yolu (E. Kaya, 2015)

Şekil 5. Kelebekler Vadisi Parkının Güney Girişi (E. Kaya, 2016).

Şekil 6. Kelebekler Vadisi Parkının Batı Girişi (E. Kaya, 2015)

Şekil 5'e bakıldığında kelebekler vadisi parkının güney girişi 3,82 m genişliğinde olup, boyu 4,80 m yüksekliğindedir. Bu ölçüler engellilerin parklara giriş çıkış yapmaları açısından uygundur fakat klavuz döşeme bulunmadığı için görme

engelliler ve kısmi görme engelliler açısından yönlendirici değildir. Park girişlerine yakın engelliye uygun otopark bulunmamaktadır (Şekil 5).

Kelebekler vadisi parkının batı girişi 8,70 cm genişliğinde 4,60 cm yüksekliğinde olması her türlü birey için standartlara uygun bulunmuştur. Parkın en geniş kapısı olan batı girişinin engelli ve bebek arabalı bireylerin parka giriş yapabilecekleri kaldırıma geçişte yol ve kaldırım arasındaki bağlantıyı kuracak bir rampa bulunmamaktadır (Şekil 6).

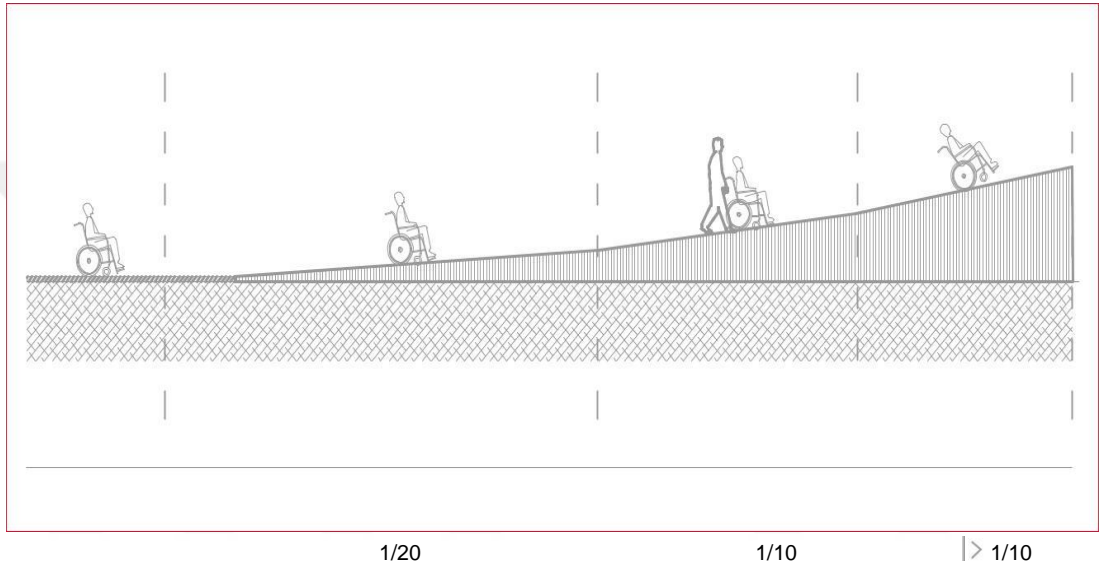
Şekil 7. Kelebekler Vadisi Parkının Batı Girişi İç Kısım (E. Kaya, 2015).

Parkın batı girişi iç kısmından iniş olarak rampa kullanılmıştır. Tüm bireyler için tek giriş şekli rampa olarak tasarlanmıştır.

Rampalar tasarlanırken temel hedef; tekerlekli sandalye kullanıcıları, bebek arabalı, görme engelliler açısından yükseklik farkını aşarken ergonomik açıdan gerekli koşulları sağlamak olmalıdır. Engellilerin yaya kaldırımında bulunan yükseklik farklılıklarını aşmaları için uygun eğimler verilmelidir (TS 12576).

Rampa eğimi tekerlekli sandalye kullanıcıları ve bastonlu kişilerin rahat ve güvenli geçişini sağlamalıdır. Döşeme seviyesinden 2 cm'den daha fazla bir kot farkı varsa rampa düşünülmalıdır. Rampa uzunlukları 10 m'ye kadar olan rampaların eğimi en fazla %8 olmalıdır. 10 m'den daha uzun rampalarda en fazla eğim %6 olmalıdır (TS 12576).

Rampaların eğimi, kullanan kişilerin güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır. BM standartlarına göre rampa eğimi ölçüleri Şekil 8'teki gibi olmalıdır.

Şekil 8. Rampalarda Güvenli Eğim Aralıkları (BM, 2004).

Rampalar tekerlekli iki sandalyenin iki yönlü geçişinin gerekli olduğu durumlarda minimum net genişlik 1,8m olmalıdır (TS 12576).

Batı giriş iç kısımdaki rampa uzunluğu 10 m'den fazla olup hesaplamalarımız sonucu eğimi %5,2 bulunmuş ve bu eğim engelliler için evrensel standartlar klavuzu göre standartlar doğrultusundadır. Tekerlekli sandalyeli, bebek arabalı ve bastonlu kişilerin rahat ve güvenli kullanımı sağlanmıştır. Rampa kenarlarında koruma bordürü kullanılmıştır. Rampa genişliği 4.98 m olup tekerlekli sandalyeli iki bireyin geçişini rahatlıkla sağlayacak ölçülerdedir. Bunların yanısıra rampa zemini sert, stabil, kaymaz ve çok az pürüzlü malzemeye kaplanması gerekirken; engelli bireylerin kullanımı açısından bu tür malzemelerle kaplanmadığından hareket özgürlüğünde tedirginliğe yol açmaktadır. Zemine mevcut döşenmiş olan taşların birbiri ile aralıkları simetrik bulunmamış engelli araçlarının geçişini zorlaştıracak niteliktedir. Görme engelliler

için zeminde klavuz döşeme bulunmamaktadır. Engelli bireylerin park girişlerinde en kısa yoldan ulaşım sağlayacakları alanların yönlendirme levhaları da bulunmamaktadır. Yaya yolundaki rampada dinlenme alanları ve oturma bankları yapılmamıştır (Şekil 7).

Park girişlerinde bilgilendirme ve yönlendirme tabelaları yeterli düzeyde yapılmalıdır. Park alanının engellilere uygun olduğunun anlaşılması sağlanmalıdır. Yaya mekanını kesin olarak tanımlayan bariyer, engel, merdiven, rampa gibi kullanımlarını önceden uyaran fark edilebilir işaretlemeler yapılmalıdır (Bahadır, 2014).

Şekil 9. Kelebekler Vadisi Parkı Doğu Girişi (E. Kaya, 2015).

Park girişinin engelli bireyler, yaşlılar ve bebek arabalıların kullanımı için tasarlandığı görülen rampada görme engelliler için klavuz döşeme kullanılmış ancak döşemelerin yönü ters konumlandırılmıştır. Görme engelli bireyler için yön değiştirme ve yolun bittiği anlamına gelen yönde döşemeler yapıldığı görülmektedir. Ayrıca rampanın kenar koruma bordürü yerine engelli ve yaşlı bireyler için son derece tehlike arz eden beton keskin kenarlı duvar kullanılmıştır. Rampanın eğimi ve genişliği standartlara uygun olarak tasarlanmıştır (Şekil 9).

Şekil 10. Park İçerisindeki Dolaşım Alanı (E. Kaya, 2015).

Şekil 11. Park İçerisindeki Dolaşım Alanı (E. Kaya, 2015).

Şekil 10 ve 11’de merdiven yanına engelli bireyler için rampalar konumlandırılmıştır. Bu rampaların eğimlerinin engelli bireylerin kullanımına uygun olmadığı bulunmuştur. Engelliler için evrensel standartlar klavuzuna göre rampa eğimleri maksimum %8 olması gerekirken %11 eğim derecesinde tasarlanmış olması da kullanımını zorlaştırmakta ve tehlikeli bir durum oluşturmaktadır. Rampaların

yüzeyleri pürüzlü ve simetrik olmayan taşlardan kaplanmıştır. Rampaların kenarlarında güvenlik açısından koruma bordürü yapılmamıştır. Tekerlekli sandalye kullanan iki engelli bireyin aynı anda kullanması için yeterli genişlik verilmemiştir. Parkın tüm alanlarında olduğu gibi görme engelliler için kılavuz döşeme bu rampalarda da kullanılmamıştır. Alman Normları (DIN 18024)' nda görme engelli bireylerin merdivenleri bulabilmeleri ve algılayabilmeleri için duyumsanabilir (hissedilebilir) yüzeylerden faydalanılmalıdır. Duyumsanabilir (hissedilebilir) yüzey, merdivenin ilk basamağından hemen önce başlamalı, merdivenin son basamağının bitiminde ise merdiven genişliği kadar boşluktan sonra yer almalıdır. Hissedilebilir yüzey en az 60 cm genişliğinde renk ve doku bakımından görme engelli bireyler için farklı ve algılanabilir durumda olmalıdır (ÖZİ 2010b). Şekil 10 ve 11 de merdivenler, bu standartlar dikkate alınarak incelendiğinde uygun olarak tasarlanmadığı görülmektedir. Ayrıca merdivenlerin yüzeylerinde kaymayı önleyici şeritlerin eksiklikleride bulunmaktadır.

Şekil 12. Rekreasyon Alanında Kılavuz Döşeme Örneği (URL3, 2015).

Kullanım açısından görme engelli bireylerin rahat hareket edebilmelerine olanak sağlayan bu karede görme engelli bireylerin rekreasyon alanında yürüyüş yapabilmesine imkan tanınmaktadır (Şekil, 12). Araç trafiğinden uzak olan bu rekreasyon alanlarına görme engelli bireyler için klavuz döşemeler çok büyük önem

taşımaktadır. Örnek olarak kullanılmış bu fotoğraf karesinde görme engelli bireye rahatlıkla yürüyüş yapabilme olanağı sunulmuştur. Görme engellilerin aşırı hareketsizlikten kaynaklanabilecek sağlık problemlerini de önleyebilir. Yürümek, hareket etmek ve açık havada kendini güvende hissetmek görme engelliler için önemli unsurlardır. Bu gibi rekreasyon alanları inşası yapılırken yürüme yollarına yerleştirilen kılavuz döşemeler görme engelli bireyi topluma kazandırma uygulamalarından sayılabilir.

Şekil 13. Park İçerisindeki Yürüme Yolları (E. Kaya, 2015).

Şekil 14. Park İçerisindeki Yürüme Yolları (E. Kaya, 2015).

Şekil 15. Park İçerisindeki Yürüme Yolları (E. Kaya, 2015).

Şekil 16. Park İçerisindeki Yürüme Yolları (E. Kaya, 2015).

Yaya yolları ve kaldırımların tasarım aşamasında temel hedef; tüm kullanıcılar, özellikle görme ve ortopedik engelliler gibi hareket kısıtlılığı olan engelliler için ulaşılabilirliğinin sağlanması amacıyla güvenli, temiz, engelsiz, düzgün ve yeterli genişlikte ulaşım imkanı sunulmasıdır. Engelli bireylerin rahatça ve ihtiyaç duymada yürüyüş yollarını kullanabilmelerini sağlamak için yolda;

- Uygun genişlik
- Dönüş için yeterli hareket alanı
- Kaygan olmayan yüzey yapısı
- Yönlendirme, uyarma araçları sağlanmalıdır.

Parkın içerisinde tasarlanmış olan yürüyüş yollarında kılavuz döşeme bulunmamaktadır (Şekil 13, 14, 15, 16). İnceleme yaptığımız parkın iç kısımlarındaki yolların gayet geniş ferah ve rahat hareket edilebilecek bir alan olduğu görülmüştür. Ancak tekerlekli sandalye kullanıcıları ve bebek arabası ile yürüyüş yapmakta olan insanlar için döşemelerin taşları arasında uygun olmayan açıklıkta çukurlar tespit edilmiş ve bu çukurların tehlike arz ettiği bulunmuştur. Bir diğer taraftan görme engelliler için de hissedilebilir yüzey veya klavuz döşemelerin olmadığı bulgulanmıştır.

DIN 18024-1'e göre parkların içindeki ana yollarda aranması gereken kriterler şunlardır.

Ana yolların aydınlatmasında, aydınlatma profili en az 1,5 m genişliğinde, 2,3 m yüksekliğinde olmalı, yol genişliği en az 1,2 m, en fazla 2 m ile sınırlandırılmalı park alanı içindeki ana yolların boyuna eğimi en fazla %4, enine eğimi %2 olmalı, görüş mesafesinde, en fazla 18 m ara ile dinlenme yerleri oluşturulmalı, istisnai bazı durumlarda yolun boyuna eğimi %4-%6 aralığında planlandığında, en fazla 10 m aralıklarla dinlenme alanları/sahanlık konulmalı, ana yol boyunca her 100 m'de bir dinlenme bankları konulmalıdır. Açık ve yeşil alanlardaki yollar kaymayacak nitelikte olmalıdır.

Park içindeki yan yollarda ise: Yan yolların aydınlatmasında aydınlatma profili en az 90 cm genişliğinde, 2,3 m yüksekliğinde olmalı, yan yolların boyuna eğimi en fazla %4, enine eğimi %2 olmalı, görüş mesafesi içerisinde sahanlık konulmalı, istisnai bazı durumlarda yolun boyuna eğimi %4-%6 aralığında plânlandığında, en fazla 10 m aralıkla dinlenme alanları/sahanlık konulmalıdır.

Açık alanlardaki zemin türlerinin tekerlekli sandalye ile kolaylıkla ve az sarsıntı ile geçilebilir nitelikte olması gerekmektedir. Ayrıca zemin, her tür hava koşulunda tehlikesizce kullanılabilmelidir. Zemin kaplamaları yönlendirici nitelikte olmalıdır.

Şekil 17. Park İçerisindeki Çocuk Oyun Alanı (E. Kaya, 2015).

Şekil 18. Park İçerisindeki Çocuk Oyun Alanı (E. Kaya, 2015).

Şekil 19. Park İçerisindeki Çocuk Oyun Alanı (E. Kaya, 2015).

Şekil 17’de görüldüğü üzere çocuk oyun alanına giden yolun döşemesinde kullanılan taşların görsellik oluşturması düşünüldüğünden taşlar arasında baston kullanan engellilerin zorlanacağı şekilde boşluklar bulunmaktadır. Görme engelli bireyler için kılavuz döşeme mevcut değildir.

Çocuk oyun alanında bulunan oyun gruplarının genellikle engelsiz bireylere yönelik olduğu tespit edilmiştir. Bu oyun alanı hiçbir engel grubuna hitap etmemektedir. Engelli çocukların eğlenebilmesi için tasarlanmış hiçbir oyun aleti bulunmamaktadır. Buda parkın sadece sağlıklı çocuklara hitap etmesine sebep olmuştur. Çocuk oyun alanının zemini gayet yumuşak olan tartan pist malzemesinden oluşturulmuş olup kullanan bireylerin düşme esnasında yaralanma durumları minimum indirgenmiştir (Şekil 18, 19).

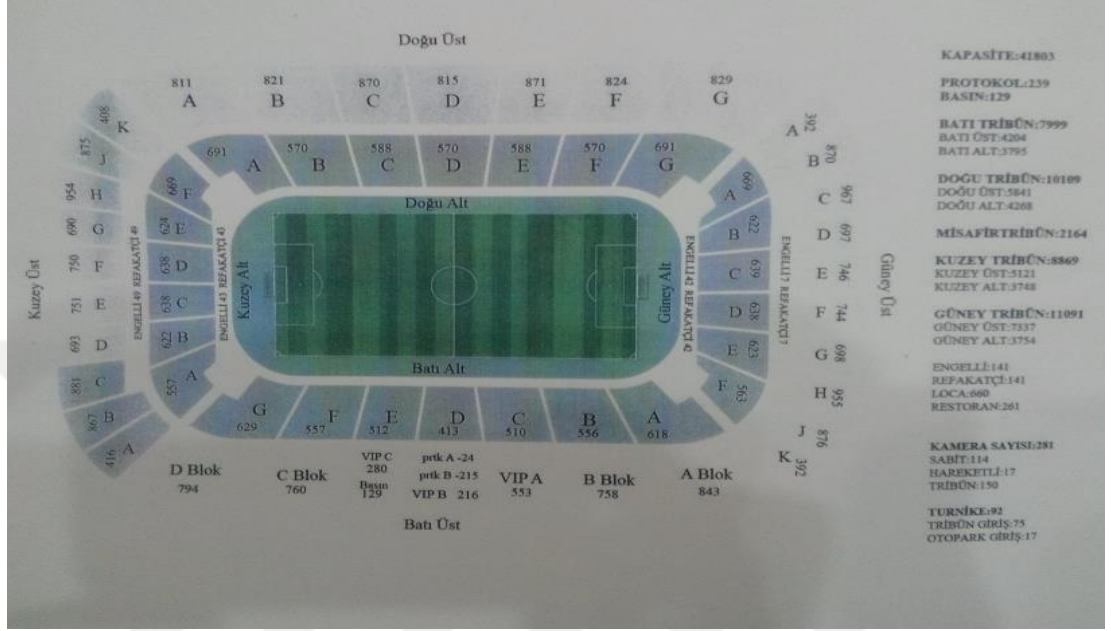
Şekil 20. Engelli Çocuk Oyun Alanı Örneği (URL4, 2015).

Engelli çocukların rahatlıkla kullanabilecekleri tekerlekli sandalye ile kullanılacak oyun aletleri yerleştirilebilir (Şekil 20). İnceleme alanı olarak belirlemiş olduğumuz parkımızda engelli bireyler için eğlenceli ve rahatlama alanı durumuna gelmesi için bu tür oyun aletlerinin de yapılması gerekmektedir. Bu şekilde engelli bireylerin rekreasyon alanlarına daha fazla katılım sağlanmasında etkili olabileceği

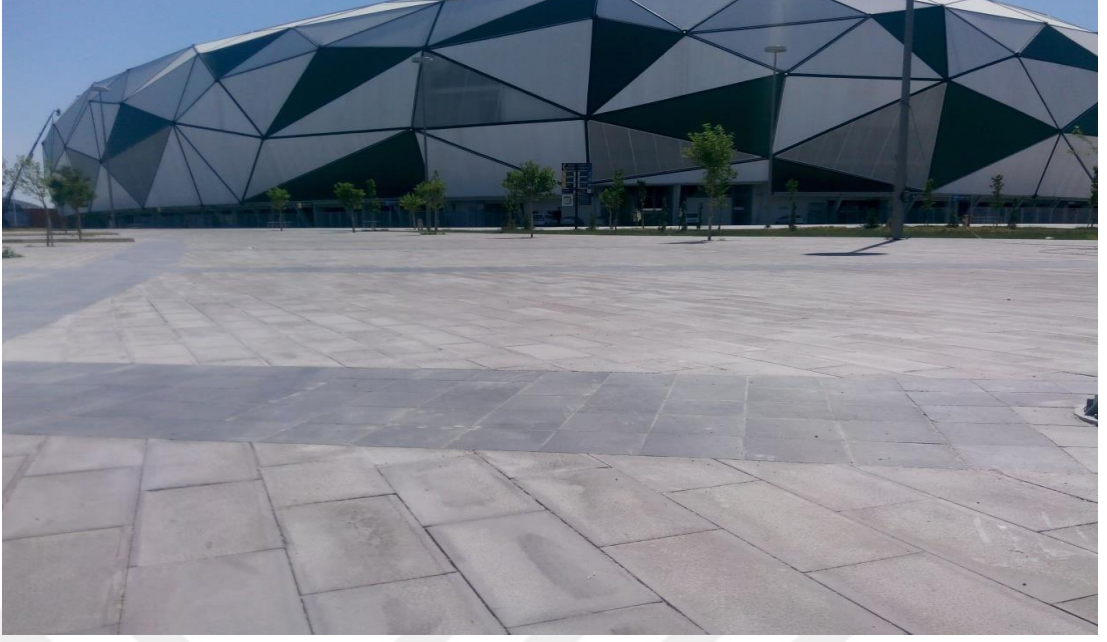
düşünülmektedir. Bu tür yapıların toplumda eşitliği, bireyler arası ilişkileri kuvvetlendireceği kaçınılmazdır.

5.1.2. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu

Şekil 21. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Planı

Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından yapımı tamamlanan toplam 400.000 m² arazi alanı, 90.000 m² stadyum inşaat alanına sahiptir. Ayrıca arazi üzerine spor salonu, yüzme havuzu, veledrom ve atletizm pisti de stadyum çevresinde olimpiyat köyü adı altında inşa edilmiştir. 41.981 seyirci kapasitesine sahip stadyumda engelli seyirciler için 200 koltuk ayrılmıştır. 3.108 adet araç kapasiteli otoparkında engellilerin daha kolay ulaşmasını sağlayabilmeleri için özel otoparklar oluşturulmuştur. 12 adet bekleme salonu olan stadyumda 2.501 m² ölçülerinde 3 adet restoran bulunmaktadır. 42 adet asansörü bulunan stadyumda 27 adet giriş çıkış kapısı bulunmaktadır. Bu giriş çıkış kapılarının iki tanesi güney ve kuzey yönlerine konumlandırılan engelli giriş çıkış kapıları bulunmaktadır. Dünya standartlarına göre 660 kişiye bir turnike kapısı oluşturulması istenirken Konya Büyükşehir Torku Arena stadyumunda 500 kişi için bir turnike stadyum oluşturulmuştur. Bu sayının daha az olması stadyum girişlerinin daha rahat olmasına olanak sağlamıştır.

Şekil 22. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyum Çevre Düzenlemesi
(E. Kaya, 2015).

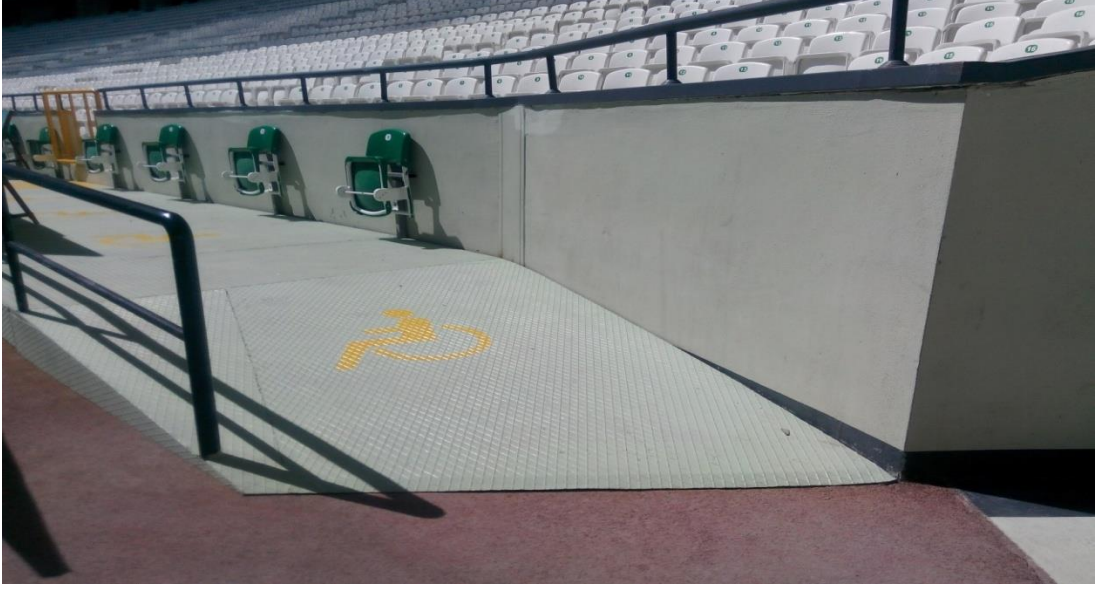
Konya Büyükşehir Torku Arena stadyumunun çevre analizinde stadyum alanına girildikten sonra engel olabilecek yapılar bulunmamaktadır. Stadyumun çevre yapılaşmasında bedensel engelliler için rampa, merdiven gibi engel teşkil edebilecek yapıların olmayışı bedensel engellilerin rahat ve güvenli hareketini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra zemin üzerinde görme engelli bireyler için klavuz döşemesi bulunmamaktadır. Sesli yönlendirme cihazları da stadyum çevresinde bulunmamaktadır. Stadyum çevresinde bedensel engellilerin ulaşımına olanak sağlarken görme engelliler için eksiklikler bulunmaktadır (Şekil, 22).

Şekil 23. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyum Engelli Girişi

(E. Kaya, 2015).

Stadyumun engellilere göre tasarlanmış güney girişi, iki tekerlekli sandalye kullanan engelli birey için aynı anda giriş yapabilmesine olanak sağlayacak genişliktedir. Her bir bölümün en ölçüsü 124 cm şeklinde olması tekerlekli sandalyeli bireylere kolaylık sağlamaktadır. Girişin iç kısmında su gider ızgaralarının aralıkları 2 cm olması tekerlekli veya kanadyen kullanan engellilerin zorlanmasına sebebiyet verebilecek durumdadır. Ayrıca kısmi görme veya görme engelliler için bir göz anlamında olan yönlerini bulmasına yardımcı olabilecek klavuz döşeme bulunmamaktadır. Koruma bordürlerinin sertleştirilmiş maddeden yapılmış olması olası düşmelerde daha büyük sıkıntılar meydana getirebilir. Standartlar portatif malzemelerin kullanımının rekreasyon alanlarında daha fazla olması gerekliliğini belirtmektedir (Şekil, 23).

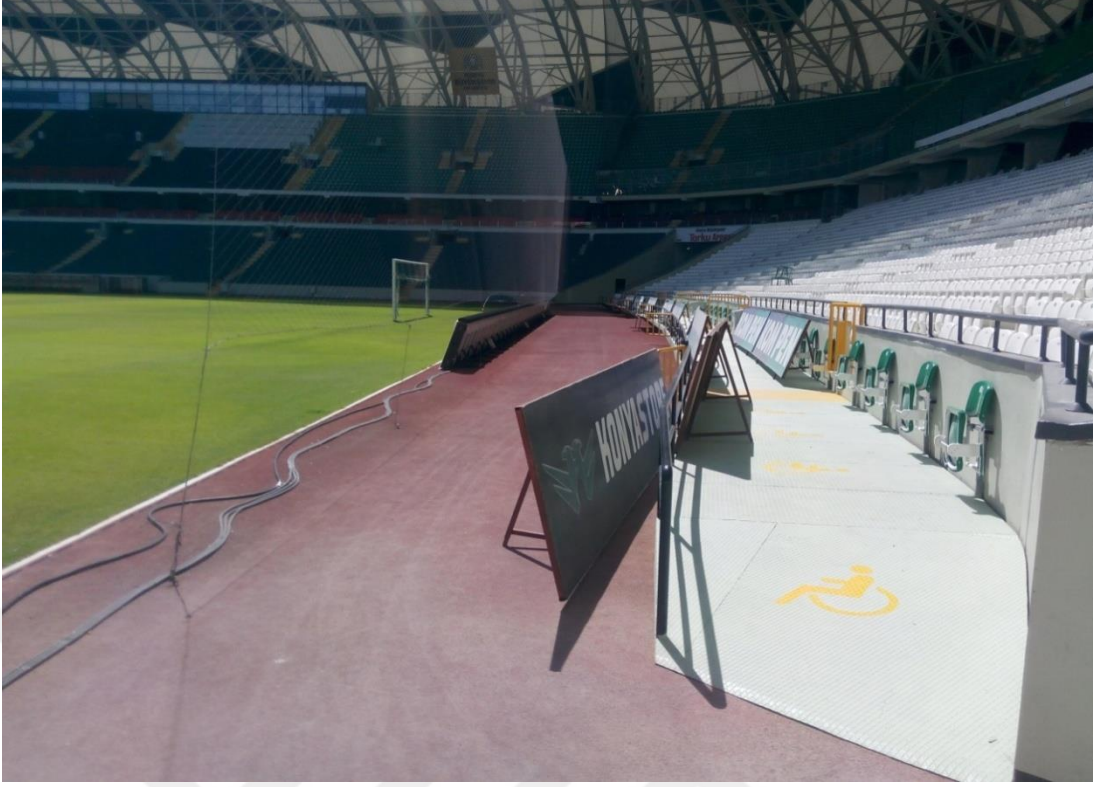

Şekil 24. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyum Engelli Tribün Girişi

(E. Kaya, 2015).

Kuzey giriş şekil 24’de engelli bireylerin maçı izleme noktalarının giriş eğim derecesi %5 olarak oluşturulmuş ve WHO, ADA ve TSE standartlarına uygun durumdadır. Rampanın yüzey kısmı kaymaz şekilde tasarlanmış kabartmalı yüzeye sahip malzeme kullanılmıştır. Girişin duvar kısmı ile bariyer tutunma demirleri arası 1.89 m olması engelli bireylerin rahat hareket etmelerini sağlayacak uygunluktur. İç kısımlarda yer alan oturma alanlarının yüksekliği ve her iki koltuklar arası 2 m’lik alan engelli bireylere rahat hareket imkanı sağlayabilecek ölçülerdedir. Diğer yandan engelli bireylere refakat edenler için oturma alanları oluşturulmuştur (Şekil, 24).

Şekil 25. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyum Engelli Tribün Girişi

(E. Kaya, 2015).

Şekil 25 engelli bireylerin maçı sahanın kale arkası bölümünden takip etmeleri için tasarlanmıştır. Engeli bireylerin maçlara gelmelerini dahada arttırabilmek için oyunu daha rahat okuyabilmeleri, gözlemleyebilmeleri için zeminde olması uygun bulunmamıştır. Engelli bireylerin önüne ve sahanın iç kısmına konumlandırılan reklam panoları görüş açılarını kısıtlayabileceği düşünülmektedir. Sahanın en yakın kısmına konumlandırılmış olması engelli bireyler için çok daha heyecan yaratan bir ortam olma durumu yaratmıştır. Engelli kişilerin konumlandırılmış olduğu yerlerin yüksekliği daha yukarıda ayarlanmış olması daha iyi izleme olanağı sunabilir.

Şekil 26. Konya Büyükşehir Torcu Arena Stadyum Engelli Tribünü (E. Kaya, 2015).

Şekil 26 da engelli bireylerin oturma alanlarının kale arkalarına ve alt kısımlara konumlandırılmış olması ulaşmaları açısından uygundur. Oyun esnasında engelli bireylerin arka kısımlarında oluşabilecek tartışma ve sahaya atılabilecek yabancı maddelere direkt maruz bırakacak durumdadır. Engellilerin hareket kısıtlılığı olması sebebiyle bu ve benzeri durumlardan korunmalarını daha da zorlaştırabilir. Her iki engelli ve refakatçi oturma yerlerinin arası 1.43 m aralıklarla konumlandırılmış olması tekerlekli sandalye kullanıcısının rahat hareketine olanak sağlamaktadır.

Şekil 27. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Engelli Tribününden
Saha Görüntüsü (E. Kaya, 2015).

Kale arkası engelli oturma yerinden alınan bu fotoğraftan da anlaşılacağı üzere kale çizgileri görüş açılarının dışında kalmıştır. Reklam panolarının konumu sahanın engelli kişilere ayrılmış bölümünden tam anlamıyla görüşü sağlamamaktadır. Engelli bireylerin sahayı daha net görebilmesi için mevcut oturma alanlarının daha cazip hale dönüştürülmesi engelli katılımına yarar sağlayabilir (Şekil 27).

Şekil 28. Konya Büyükşehir Torku Arena Stadyumu Engelli Tribününden Saha Görüntüsü (E. Kaya, 2015).

Yukarı kısımda engelli vatandaşlar için kale arkası üst bölümlerinden ayrılmış engelli tribünü görüşlerini rahatlıkla sağlayabilecek durumdadır. Engelli bireyle birlikte üst katlara ulaşımını sağlayacak standartlar uygunluğunda asansörler yapılmış ve engellinin refakatçileri de düşünülmüştür. Engelli bireylerin maç izleme esnasında kullanabilecekleri sehpa ve benzeri masaların olmaması bedensel engelliler için eksikliklerden gösterilebilir. Zeminde engellilere yardımcı olacak kaymaz döşemeler bulunmamaktadır. Görme engelliler için koruma bordürlerinin olmaması tehlikeli olabilir (Şekil 28).

Şekil 29. Amerika MLS Ligin Futbol Takımlarından LA Galaxy' nin Stadyumu (StubHub Center Stadium) (URL5, 2016).

StubHub Center Stadium planında engelli bireyleri için ayrılmış bölümlerim daha kapsamlı olduğu görülmektedir. Engelliler için stadyum içerisinde ayrılmış olan yerlerin engellileri cezbedici olması engellilerin bu tip organizasyonlara katılımını artıracığı düşünülmektedir. Stadyumun %75'lik kısmında engellilere maçı izleme olanağı sunulmuş olması görüntü kalitesinden oluşabilecek problemlerin en aza indirilmiş olması, engellilerin de diğer engelli olmayan bireyler gibi yer seçebilme olanaklarının oluşturulmuş olması eşitliğin yaratıldığını göstermektedir (Şekil 29).

Şekil 30. Engelli Tribün Görüntüsü Örneği (URL6, 2016).

Şekil 31. Engelli Tribün Görüntüsü Örneği (URL7, 2016).

Emirates-stadium görüntüsünde engelli bireylerin maç esnasında oyunu rahat bir şekilde takip edebilme pozisyonunda oldukları gözlenmektedir. Engellilerin sahanın tamamını gözlemleyebilecekleri ortamda olmaları maçlara katılımlarının devamlılığı konusunda, sosyal alanlarda boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirebilecekleri rahatlıkta olmaları engelli bireylerin tutum değerlerini yükselttiği söylenebilir. Engellilerin herhangi bir problemle karşılaşmamaları için zeminin yüzey kısmının

kaymaz malzemeden oluşturulmuş olması olası problemleri minimize etmiştir. Engelli bireylere yardımcı olan refekatçilerinde maçı izlemelerine olanak sağlanmış olması engellilerin kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olunan bir durum oluşturmuştur (Şekil 30, 31).

Şekil 32. Engelli Tribün Görüntüsü Örneği (URL8, 2016).

Örnek teşkil edebilecek ülkemiz stadyumlarından Türk Telekom Arena stadyumunda da engelli bireyler için sahaya paralel olan kısımlarından engelliler için özel tribün oluşturulduğu gözlenmektedir. Ayrıca engellinin refekatçisi ile birlikte maçı takip edebilme olanağı sunulmuş olması engelli bireylerin katılımlarını arttırabileceği düşünülmektedir. Ayrılmış olan alanın zemin kısmında kaygan olmayan malzemeyle kaplanmış olması zeminden kaynaklanabilecek problemleri en aza indirmiştir (Şekil 32).

5.1.3. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında örnekleme dahil edilen Konya il merkezinde yaşamakta olan bedensel ve görme engellilere ait demografik özellikler Tablo 1’de görüldüğü gibidir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Cinsiyet	n	%	Yaş	n	%
Kadın	71	17,4	18	13	3,2
Erkek	337	82,6	19	12	2,9
Toplam	408	100	20	22	5,4
Aylık ortalama kişisel gelir	n	%	21	18	4,4
500-1000 TL arası	128	31,4	22	22	5,4
1001-1500 TL arası	169	41,4	23	22	5,4
1501-2000 TL arası	58	14,2	24	18	4,4
2001 TL ve üzeri	53	13,0	25	33	8,1
Toplam	408	100	26	10	2,5
Kişisel Eğitim Durumu	n	%	27	24	5,9
Okur-Yazar Değil	4	1,0	28	28	6,9
Okur-Yazar	72	17,6	29	13	3,2
İlkokul	145	35,5	30	18	4,4
Ortaokul	62	15,2	31	10	2,5
Lise	106	26,0	32	17	4,2
Üniversite	19	4,7	33	16	3,9
Toplam	408	100,0	34	14	3,4
Engel Türü	n	%	35	9	2,2
Bedensel	293	71,8	36	21	5,1
Görme	115	28,2	37	5	1,2
Toplam	408	100,0	38	10	2,5
Engel Oluşma Dönemi	n	%	39	7	1,7
Doğuştan	199	48,8	40	5	1,2
Sonradan	209	51,2	41	8	2,0
Toplam	408	100,0	42	8	2,0
Aktif Spor Katılımı	n	%	43	2	,5
Evet	144	35,3	44	4	1,0
Hayır	264	64,7	45	8	2,0
Toplam	408	100,0	46	2	,5
Anne Eğitim Durumu	n	%	47	4	1,0
Okur-Yazar Değil	28	6,9	48	5	1,2
Okur-Yazar	53	13,0	Toplam	408	100,0
İlkokul	188	46,1			
Ortaokul	49	12,0			
Lise	82	20,1			
Üniversite	8	2,0			
Toplam	408	100,0			
Baba Eğitim Durumu	n	%			
Okur-Yazar Değil	11	2,7			
Okur-Yazar	42	10,3			
İlkokul	179	43,9			
Ortaokul	34	8,3			
Lise	134	32,8			
Üniversite	8	2,0			
Toplam	408	100,0			

Araştırmaya dâhil olan katılımcılara ait demografik özellikler incelendiğinde, katılımcıların %17,4'ünün kadın, %82,6'sının erkek olduğu ve önemli bir çoğunluğunun 1001-1500(%41,4) TL arası gelir aralığında olduğu ve bu gelir aralığını sırasıyla; 500-1000 TL (%31,4), 1501-2000 TL arası (%14,2), 2001 TL ve üzeri (%13,0) gelir aralıklarının takip ettiği gözlemlenmektedir. Eğitim durumu dağılımında ilk sırada ilkököl eğitim düzeyine sahip engelli bireyler % 35,5 daha sonra sırayla %26,0'sı lise, %17,6'sı okuma yazma biliyor, %15,2'si ortaokul, %4,7'si üniversite ve son olarak %1,0'inin okur yazar olmadığı görülmektedir. Engel türü dağılımı açısından incelendiğinde; %71,8'i bedensel engelli, %28,2'sinin görme engelli olduğu ve bu engellerin oluşma dönemleri incelendiğinde ise %51,2'sinin sonradan, %48,8'inin ise doğuştan olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %35,3'ü aktif spor yapmakta %64,7'si aktif spor yapmamaktadır. Anne eğitim durumu incelendiğinde %46,1'i ilkököl, %20,1'i lise, %13,0'ü okur yazar, %12,0'si ortaokul, %6,9'u okur yazar değil ve %2,0'si üniversite eğitim düzeyine sahiptir. Bu tablo ile ilgili son olarak baba eğitim durumu incelendiğinde %43,9'u ilkököl, %32,8'i lise, %10,3'ü okur yazar, %8,3'ü ortaokul, %2,7'si okur yazar değil ve %2,0'si üniversite eğitim düzeyine sahiptir.

5.1.4. Boş Zaman Tutumuna İlişkin Temel Analizler

Katılımcıların boş zaman tutumlarını belirlemeye yönelik bedensel ve görme engellilerin düşüncelerini ortaya koymak üzere ölçekte yer alan ifadelerin ortalama ve standart sapma puanları Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. Boş Zaman Tutum Ölçeği Tanımlayıcı İstatistikler

İfadeler	Ort.	SS.	Çarpıklık Katsayısı	Basıklık Katsayısı
Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmak zamanı akıllıca kullanmaktır	2,94	1,313	-,249	-1,078
Boş zaman aktiviteleri bireyler ve toplum için faydalıdır	3,14	1,095	-,533	-,193
İnsanlar çoğunlukla arkadaşlık ilişkilerini boş zamanlarında geliştirirler	3,12	1,164	-,339	-,606
Boş zaman aktiviteleri sağlığa katkı sağlar	3,13	1,133	-,237	-,555
Boş zaman aktiviteleri mutluluğu artırır	3,87	1,044	-,926	,514
Boş zaman çalışma verimini artırır	3,30	1,124	-,442	-,498
Boş zaman aktiviteleri enerjiyi yenilemeye yardımcı olur	3,65	1,113	-,859	,179
Boş zaman aktiviteleri kişisel gelişim için bir araç olabilir	3,48	1,192	-,724	-,232
Boş zaman aktiviteleri bireylerin rahatlamasına yardımcı olur	3,60	1,163	-,704	-,140
İnsanlar boş zaman aktivitelerine ihtiyaç duyar	3,51	1,141	-,824	-,063
Boş zaman aktiviteleri sosyal ilişkiler için iyi bir fırsattır	3,41	1,169	-,668	-,370
Boş zaman aktiviteleri önemlidir	3,51	1,210	-,629	-,392
Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olduğumda zaman çok çabuk geçiyor	3,53	1,244	-,708	-,412
Boş zaman aktivitelerim bana keyif veriyor	3,50	1,202	-,590	-,403
Boş zaman aktivitelerime değer veririm	3,36	1,198	-,563	-,553
Boş zamanım boyunca kendim olabiliyorum	3,32	1,258	-,450	-,767
Boş zaman aktivitelerim bana zevkli deneyimler sağlar	2,66	,927	,807	698
Boş zamanın benim için iyi olduğunu hissediyorum	3,45	1,290	-,450	-,850
Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmaktan hoşlanıyorum	3,34	1,260	-,387	-,727
Boş zaman aktivitelerim canlandırıcıdır	3,95	,990	-,823	,341
Boş zaman aktiviteleri ile sık sık meşgul olmanın uygun olduğunu düşünüyorum	3,61	1,069	-,804	,421
Boş zaman aktiviteleri için harcadığım zamanın boşa geçmediğini hissediyorum	3,27	1,299	-,568	-,767
Boş zaman aktivitelerimden hoşlanıyorum	3,82	1,105	-,966	,383
Boş zaman aktiviteleri dikkatimin tamamını alıyor	3,16	1,275	-,411	-,896
Boş zaman aktivitelerine sık sık katılıyorum	2,30	,983	,525	,045
İmkânım olsa boş zaman aktiviteleri için harcadığım zaman miktarını artırırım	3,25	1,248	-,371	-,908
Gelir durumum müsaade ettiği ölçüde boş zaman aktivitelerimde kullanmak üzere araç-gereç satın alırım	3,37	1,253	-,546	-,678
Zamanım ve param yetse daha yeni boş zaman aktivitelerine katılıyorum	3,32	1,241	-,375	-,847
Boş zaman aktivitelerimde daha yeterli olabilmek için önemli derecede zaman ve efor harcarım	3,23	1,278	-,381	-,909
Seçme şansım olsa boş zaman ihtiyaçlarımı karşılayan bir şehir ya da çevrede yaşarım	3,59	1,176	-,735	-,292
Plansız bile olsa bazı boş zaman aktivitelerine katılıyorum	3,32	1,217	-,533	-,695
Boş zaman aktivitelerini daha iyi yapabilmek için bir seminer ya da kursa katılabilirim	3,30	1,153	-,588	-,464
Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmak için boş zamanımın artması gerektiğini düşünüyorum	3,17	1,296	-,472	-1,012
Meşgulken bile boş zaman aktivitelerine katılıyorum	3,24	1,348	-,423	-1,048
Boş zaman aktivitelerine yönelik eğitim ve ön hazırlık için zaman harcayabilirim	3,81	1,136	-1,035	,433
Diğer aktiviteler arasında boş zamanıma yüksek öncelik tanırım	3,36	1,306	-,490	-,843

Tabloda görüldüğü üzere, elde edilen verilere ilişkin Çarpıklık Katsayısı ve Basıklık Katsayısı değerlerinin tümünün ± 2 değer aralığında olduğu ve verilerin normal dağılıma sahip olduğu ifade edilebilir (George ve Mallery, 2001). Katılımcıların boş zaman tutum ölçeği yargıları içerisinde en olumlu görüş belirttikleri yargılar; ‘boş zaman aktivitelerim canlandırıcıdır’ (3,95) ve ‘boş zaman aktiviteleri mutluluğu artırır’ (3,87) olarak belirlenirken en olumsuz yargılar ise; ‘boş zaman aktivitelerine sık sık katılırım’ (2,30) ve ‘boş zaman aktivitelerim bana zevkli deneyimler sağlar’ (2,66) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını ve güvenilirlik durumunu tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonuçları Tablo 3’de verilmektedir.

Tablo 3. Boş Zaman Tutumu Alt Boyutlarına İlişkin Temel Analizler

Boyutlar	Ort.	SS.	Çarpıklık Katsayısı	Basıklık Katsayısı	Min.	Maks.	C.Alpha
Bilişsel	40,6642	9,24297	-,579	-,480	15,00	56,00	,886
Duyuşsal	40,9583	8,95968	-,395	-,780	19,00	57,00	,863
Davranışsal	39,2475	10,59507	-,627	-,774	14,00	55,00	,916
Boş Zaman Tutum	120,8701	26,74404	-,617	-,905	60,00	161,00	,956

Yukarıda ki tabloda görüldüğü üzere elde edilen verilere ilişkin Çarpıklık Katsayısı ve Basıklık Katsayısı değerlerinin tümünün ± 2 değer aralığında olduğu ve verilerin normal dağılıma sahip olduğu ifade edilebilir (George ve Mallery, 2001).

Diğer taraftan Cronbach's Alpha değeri, çok ifadeli ölçeklerde güvenilirliğin tespitinde en sık kullanılan yöntemlerden biri olarak kabul görmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucunda genel itibari ile tüm değişkenlerin kabul edilebilir ($\alpha \geq \%70$) seviyenin üzerinde olduğu görülmektedir (Peter, 1979; George ve Mallery, 2001). Analiz sonucu elde edilen değerlerin, araştırma sonuçlarının güvenilirliğini sağladığını söylemek mümkündür.

Engelli bireylerin demografik özellikleri açısından bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlarının değerlendirmeleri arasındaki farklılıkların tespitine yönelik analizler aşağıdaki tablolarda özetlenmiştir.

Tablo 4. Rekreatif tutum alt boyutlarına ilişkin korelasyon analizi

		Bilişsel	Duyuşsal	Davranışsal
Bilişsel	r	1		
	p			
Duyuşsal	r	,785**	1	
	p	,000		
Davranışsal	r	,782**	,812**	1
	p	,000	,000	

**p<0,000
N= 408

Ölçek puanları arasında hesaplanan korelasyonlar 0,78 ile 0,81 arasında değişmektedir. Toplam ölçek ve alt boyutlar için Cronbach Alpha katsayıları ile birlikte değerlendirildiğinde analiz sonucu elde edilen bulguların ölçüm aracının faktör yapısı açısından kanıt teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

Engelli bireylerin boş zaman tutumu bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutlarının değerlendirmeleri arasındaki farklılıkların tespitine yönelik analizler aşağıdaki tablolarda özetlenmiştir.

Tablo 5. Cinsiyete Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları

Boyutlar	Cinsiyet	N	Ortalama	SS.	T	P
Bilişsel	Kadın	71	40,422	7,070		
	Erkek	337	40,715	9,646	-,242	,809
Duyuşsal	Kadın	71	41,324	7,999		
	Erkek	337	40,881	9,158	,413	,681
Davranışsal	Kadın	71	39,0563	8,251		
	Erkek	337	39,2878	11,035	-,167	,867

Tablo 5’de görüldüğü üzere erkek ve kadın katılımcıların boş zaman tutumları alt boyutları olan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 6. Spor Yapma Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları

Boyutlar	Spor Yapma Durumu	N	Ortalama	SS.	T	P
Bilişsel	Evet	144	42,6667	9,07236	3,270	,001
	Hayır	264	39,5720	9,16860		
Duyuşsal	Evet	144	43,5069	8,61775	4,335	,000
	Hayır	264	39,5682	8,85171		
Davranışsal	Evet	144	42,6319	9,97882	4,898	,000
	Hayır	264	37,4015	10,48255		

Tablo 6’da spor yapma durumuna göre katılımcılar arasında boş zaman tutumu alt boyutlarından bilişsel boyut yönünden istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,001$). Spor yapma durumuna göre katılımcılar arasında boş zaman tutumu alt boyutlarından duyuşsal boyut yönünden istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,000$). Spor yapma durumuna göre katılımcılar arasında boş zaman tutumu alt boyutlarından davranışsal boyut yönünden istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,001$).

Tablo 7. Engel Türüne Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları

Boyutlar	Engel Türü	N	Ortalama	SS.	T	P
Bilişsel	Ortopedik	293	40,7816	9,28728	,409	,683
	Görme	115	40,3652	9,16260		
Duyuşsal	Ortopedik	293	41,3106	8,72580	1,269	,205
	Görme	115	40,0609	9,51019		
Davranışsal	Ortopedik	293	39,4130	10,65573	,507	,615
	Görme	115	38,8261	10,47324		

Tablo 7’de ortopedik ve görme engelli katılımcılar arasında boş zaman tutumu alt boyutlarından bilişsel boyut açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p=0,683$). Ortopedik ve görme engelli katılımcılar arasında boş zaman tutumu alt boyutlarından duyuşsal boyut açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p=0,205$). Ortopedik ve görme engelli katılımcılar arasında boş zaman tutumu alt boyutlarından davranışsal boyut açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p=0,615$).

Örnekleme dahil olan engelli bireylerin boş tutumu alt boyutları olan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarının değerlendirmesine yönelik eğitim, gelir, anne ve baba eğitim durumu özellikleri arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı one-way ANOVA ile test edilmiştir. Bu analiz sonuçları izleyen tablolarda özetlenmiştir.

Tablo 8. Gelir Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kareler	F	P	Anlamlı Fark
Bilişsel	Gruplar arası	1430,66	3	476,888	5,779	,001	A-D; B-D; C-D
	Gruplar içi	33340,33	404	82,526			
	Toplam	34770,99	407				
Duyuşsal	Gruplar arası	789,78	3	263,260	3,336	,019	A-B; B-D
	Gruplar içi	31882,51	404	78,917			
	Toplam	32672,29	407				
Davranışsal	Gruplar arası	1146,77	3	382,258	3,467	,016	A-B; B-D; C-D
	Gruplar içi	44541,22	404	110,251			
	Toplam	45687,99	407				

A= 500-1000 TL arası; B= 1001-1500 TL arası; C= 1501-2000 TL arası; D= 2001 TL ve üzeri

Tablo 8’de elde edilen sonuçlara göre; bilişsel boyuta ilişkin katılımcı değerlendirmeleri gelir durumuna bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde değişmektedir (F=5,779; p=0,001). Farklılığın 2001 TL ve üzeri gelire sahip katılımcılardan kaynaklandığı görülmektedir. Gelir durumu açısından bilişsel boyut incelendiğinde 2001 TL ve üzeri gelire sahip katılımcılar ile 500-1000 TL arası, 1001-1500 TL arası ve 1501-2000 TL arası gelir düzeylerine sahip katılımcılar açısından anlamlı bir farklılık söz konusudur.

Duyuşsal boyuta ilişkin değerlendirmede gelir durumuna bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık söz konusudur (F=3,336; p=0,019). Bu farklılık sonucunda; gelir durumu açısından duyuşsal boyut incelendiğinde 1001-1500 TL arası gelire sahip katılımcıların duyuşsal boyut düzeyleri ortalamasının 500-1000 TL arası ve 1501-2000 TL arası gelir düzeylerine sahip katılımcılara göre yüksek çıkmıştır.

Son olarak davranışsal boyut açısından katılımcı değerlendirmeleri gelir durumuna bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde değişmektedir(F=3,467; p=0,016).

Farklılığın 1001-1500 TL arası ve 2001 TL ve üzeri gelire sahip katılımcılardan kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo 9. Eğitim Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kareler	F	P	Anlamlı Fark
Bilişsel	Gruplar arası	886,59	3	295,529	3,524	,015	A-C; B-C; C-D
	Gruplar içi	33884,41	404	83,872			
	Toplam	34770,99	407				
Duyuşsal	Gruplar arası	274,89	3	91,630	1,524	,332	-
	Gruplar içi	32397,40	404	80,192			
	Toplam	32672,29	407				
Davranışsal	Gruplar arası	1203,90	3	401,302	3,645	,013	B-C; B-D;
	Gruplar içi	44484,09	404	110,109			
	Toplam	45687,99	407				

A= İlkokul öncesi; B= İlkokul; C= Ortaokul; D= Lise ve üzere

Tablo 9'daki sonuçlar incelendiğinde engelli bireylerin eğitim durumuna bağlı olarak duyuşsal boyut açısından anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p=0,332$).

Bilişsel boyut değerlendirmesi bedensel engelli bireylerin eğitimi durumuna bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir ($F=3,524$; $p=0,015$). Eğitim durumu açısından bilişsel boyut incelendiğinde Ortaokul eğitim durumuna sahip engelli bireyler ile diğer eğitim durumuna sahip engelli bireyler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık söz konusudur.

Davranışsal boyut açısından eğitim durumu incelendiğinde istatistiksel anlamda farklılık tespit edilmiştir ($F=3,645$; $p=0,013$). Bu tablo ile ilgili son olarak davranışsal boyutun engelli bireylerin eğitim durumu açısından farklılığının İlkokul eğitim düzeyine sahip engelli bireylerden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Tablo 10. Baba Eğitim Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kareler	F	P	Anlamlı Fark
Bilişsel	Gruplar arası	1959,74	3	653,248	8,043	,000	A-D; B-D;
	Gruplar içi	32811,25	404	81,216			
	Toplam	34770,99	407				
Duyuşsal	Gruplar arası	1737,68	3	579,228	7,565	,000	A-B; A-D; B-D; C-D
	Gruplar içi	30934,60	404	76,571			
	Toplam	32672,29	407				
Davranışsal	Gruplar arası	1398,01	3	466,005	4,251	,006	A-B; A-D; B-D
	Gruplar içi	44289,98	404	109,629			
	Toplam	45687,99	407				

A= İlkokul öncesi; B= İlkokul; C= Ortaokul; D= Lise ve üzere

Tablo 10’da engelli bireylerin baba eğitim durumları incelenmektedir. Bilişsel boyut değerlendirme sonucu baba eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir. Engelli bireylerin baba eğitim durumu açısından bilişsel boyut incelendiğinde lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi ve ilkokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır (F=8,043; p=0,000).

Duyuşsal boyut açısından baba eğitim düzeyi durumuna göre boş zaman tutum ölçeği incelendiğinde istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır (F=7,565; p=0,000). İlkokul öncesi ile ilkokul eğitim düzeyi arasında ilkokul lehine; ilkokul öncesi ile lise ve üzeri eğitim düzeyi arasında ilkokul lehine; ilkokul ile lise ve üzeri eğitim düzeyi arasında ilkokul lehine; ortaokul ile lise ve üzeri eğitim düzeyi arasında ortaokul lehine anlamlı farklılık görülmüştür.

Davranışsal boyut değerlendirme sonucu baba eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir (F=4,251; p=0,006). Engelli bireylerin baba eğitim durumu açısından davranışsal boyut incelendiğinde lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 11. Anne Eğitim Durumuna Göre Boş Zaman Tutumu Alt Boyutları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kareler	F	P	Anlamlı Fark
Bilişsel	Gruplar arası	1556,46	3	518,820	6,3 11	,000	A-B;
	Gruplar içi	33214,53	404	82,214			A-D;
	Toplam	34770,99	407				B-D;
Duyuşsal	Gruplar arası	1966,80	3	655,600	8,6 26	,000	C-D
	Gruplar içi	30705,49	404	76,004			A-D;
	Toplam	32672,29	407				B-D;
Davranışsal	Gruplar arası	2063,65	3	687,884	6,3 70	,000	C-D
	Gruplar içi	43624,34	404	107,981			A-D;
	Toplam	45687,99	407				B-D;

A= İlkokul öncesi; B= İlkokul; C= Ortaokul; D= Lise ve üzere

Tablo 11’de engelli bireylerin anne eğitim durumları incelenmektedir. Bilişsel boyut değerlendirme sonucu anne eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir. Engelli bireylerin anne eğitim durumu açısından bilişsel boyut incelendiğinde lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır (F=6,311; p=0,000).

Duyuşsal boyut değerlendirme sonucu anne eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir (F=8,626; p=0,000). Engelli bireylerin anne eğitim durumu açısından duyuşsal boyut incelendiğinde lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır.

Davranışsal boyut değerlendirme sonucu anne eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir (F=6,370; p=0,000). Engelli bireylerin anne eğitim durumu açısından davranışsal boyut incelendiğinde lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır.

BÖLÜM VI

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. TARTIŞMA ve SONUÇ

Tez çalışmasının bu bölümünde, genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak, istatistik bulgular çerçevesinde genel hatlarıyla araştırma değerlendirilerek özetlenmektedir. Sonrasında ise, çalışmanın alana katkıları ve gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalar için önerilere yer verilmektedir.

Tablo 1'e bakıldığında araştırmamıza katılan 408 görme ve bedensel engelli bireyin %17'si kadınlardan oluşmakta, %82,6'sı ise erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmamıza katılan kadın ve erkekler arasında farkın fazla olmasının nedeni sosyal alanları daha çok kullanan ve rekreasyon alanlarında vakit geçiren engellilerin erkek ağırlıklı olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir neden ise iş imkanları nedeniyle sosyal alanlarda ve sosyal hayatta bulunan engellilerin çoğunluğunu erkekler oluşturmasındandır. Ayrıca anket uygulamamızın Konya ilinde aktif olarak ampute futbol oynayan iki ayrı kulübün sporcularına ve bu sporcuların Konyada sosyal alanlarda sürekli vakit geçirdikleri arkadaş çevrelerine uygulandığından engelli cinsiyet dağılım farkı bu şekilde sonuç vermiştir. Bu durumun kadın engellilerin sosyal hayatta fazla bulunmadıklarını göstermektedir. Erkek engellilerin çalışmak, evli olanların ailelerinin geçimini sağlamak için daha fazla evlerinden dışarıya çıktıkları düşünülmektedir. Ayrıca spor kulüpleri konusunda da kadınlar için kurulmuş ve onların yaşam kalitelerini artırıcı ortamların olmaması da kadın engellilere ulaşımı zorlaştırmaktadır. Çalışmamıza dahil olan engelli grupları bedensel ve görme engelli bireylerdir. Toplam 408 engelli bireyin 293'ünün (%71,8) bedensel engelli, 115'ini (%28,2) ise görme engelliler oluşturmaktadır. Cinsiyet dağılımındaki etkenlerin bedensel ve görme engellilerin dağılımı üzerinde de etkili

olduğu düşünülmektedir. Bedensel engeli olan bireyler toplumda birçok zorluğu göğüslemiş kendileri için en uygun olan bölge ve yol tercihi yapabilmeleri açısından görme engelli bireylere nazaran toplum içerisinde kendilerini daha rahat hissetmektedirler. Görme engelli derneklerinde sürekliliği sağlayan katılımcıların bedensel engellilerden az olması da etkenler arasında sayılabilmektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireylerin anne eğitim durumlarına bakıldığında 408 bireyin 28'i (%6,9) annelerinin okuma yazmasının olmadığını, 53'ü (%13,0) okur yazar olduğunu, 188'i (%46,1) ilkokul seviyesinde olduğunu, 49'u (%12,0) ortaokul düzeyinde olduğunu, 82'si (%20,1) lise öğrenimine sahip olduğunu, 8'i (%2,0) de üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğunu belirtmişlerdir. Baba eğitim durumları incelendiğinde 11'i (%2,7) okur-yazar olmadığını, 42'si (%10,3) okur yazar olduklarını, 179'u (%43,9) ilkokul seviyesinde olduklarını, 34'ü (%8,3) ortaokul, 134'ü (%32,8) lise seviyesinde olduklarını ve son olarak 8'i (%2,0) üniversite düzeyinde eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Erkeklerin ülkemiz genelinde eğitim öğretim kurumlarına aileler tarafından yönlendirme oranları kadınlara oranla her zaman yüksek olmuştur. Engelli bir insanı hayata hazırlama anlamında bakıldığında anne ve babaların eğitim seviyeleri yetersiz durumdadır. Araştırma bulguları incelendiğinde, katılımcıların aylık gelir durumlarının büyük bir çoğunluğunun 1001-1500 TL (%41,4) arası gelire sahip olduğu ve bu gelir aralığını sırasıyla; 500-1000 TL arası (%31,4), 1501-2000 TL arası (%14,2), 2001 TL ve üzeri (%13,0) gelir aralıklarının takip ettiği gözlemlenmektedir. Bu sonuca göre katılımcılarımızın yarısına yakını asgari gelir seviyesine sahiptir. Sağlıklı insanların dahi asgari ücretle geçinme problemleri bilinmekte iken engelli bir kişinin normal insalara oranla daha fazla sağlık, ulaşım, barınma giderleri olduğu aşikardır. Bu şartların iyileştirilmemesi; engelli bireyleri toplum hayatından, rekreasyon ortamlarından uzaklaştırdığı düşünülmektedir. Ailesi olan bir engelli bireyin kendi öz bakım giderleri, ailesinin ve kendisinin sağlık problemlerini karşılamadaki güçlükler hayatlarını fazlasıyla zorlaştırmaktadır. Mustafa Öztürk (2011) yapmış olduğu çalışmada; dünyanın her yerinde engellilerin büyük çoğunluğunun toplumun yoksul kesimlerinden geldiğini ve zor şartlar içinde yaşadıklarını göstermektedir. Bu belirleme, gelişmiş/endüstrileşmiş ülkeler için de geçerlidir. Ülke nüfusunun dörtte biri açlık sınırının altında yaşarken, engelli nüfusun dörtte ikisi açlık sınırının altında yaşamaktadır. Kuşkusuz yoksulluk, bireylerin içinde yaşadıkları toplumla işlevsel bir

bütünlük içinde yaşamalarını güçleştirmektedir. Temel insani ihtiyaçlarını gideremeyen bireylerin engelliliklerinden kaynaklanan bakımının yanı sıra sağlık ve sosyal sorunlarının üstesinden gelmesi epey zordur. Bu zorlukların engellileri daha da zor durumlarda hayatlarını sürmelerine sebebiyet vermektedir. Aktif olarak spor faaliyetlerine katılanların bedensel ve görme engelli oranlarının %35,3'ü aktif spor yapmakta iken %64,7'si ise aktif olarak spor yapmadıklarını belirtmişlerdir. Engelliler için önem arz eden spor yapma geri plana bırakılmış olmaktadır. Bu sonuca göre sportif rekreasyon alanlarında engellilere göre tasarlanmış spor aletlerinin olmayışı, yürüyüş yollarının uygun tasarlanmamış oluşu engellilerin spora uzak kalma sebeplerinden olduğu düşünülmektedir. Ayrıca sportif alanların toplumun tüm kesimine hitap edecek şekilde inşa edilmemeside engellilerin spor yapmalarına engel oluşturduğu düşünülmektedir. Çalışmamıza katılan engelli bireylerin eğitim düzeylerine bakıldığında ise sadece okuma yazması olan kısmının yadsınamaz seviyede olduğu görülmektedir (%17,6). İlkokul seviyesinde olanların oranı çalışmaya katılanların %35 ini oluşturmaktadır. Engellilerin eğitim haklarından bu seviyede uzak kalmalarının sebepleri ise sosyal ortamlarda aşırı derece zorluk yaşamaları, fiziksel alanların uygunsuz tasarımları, ulaşım araçlarının engelli bireyler için tasarlanmamış olması gibi etmenlerin engelli bireyleri eğitim kurumlarından uzaklaştırı olduğu düşünülmektedir. Sosyal hayattan uzak kalan tüm bireylerin yaşamış oldukları içsel sıkıntılar engelli bireyler için alışmak zorunda oldukları durum haline dönüşmüştür. Mustafa Öztürk (2011)'de yapmış olduğu "Türkiye'de Engelli Gerçeği" adlı çalışmasının sonuçlarında bizim sonuçlarımızı destekler niteliktedir. Türkiye'de engelli nüfusu ve sağlıklı bireyler arasında yapılan araştırmalarda engellilerle sağlıklı insanların eğitim seviyeleri açısından aralarında büyük bir fark olduğu görülmüştür. Okuma yazma bilmeyen evinden dışarı çıkma konusunda hep zorluklar yaşayan engelliler en temel hakları olan eğitimden de uzak kalmaktadırlar. Özürlüler İdaresi Başkanlığının (2002) yılında yapmış olduğu araştırmada genel nüfusun eğitim seviyeleri sonuçlarıyla engelli nüfusunun eğitim seviyeleri arasında oldukça fazla farkı gözlemlemişlerdir. Engellilerin toplumla bütünleşmelerinin önündeki en büyük engelin yeterli eğitim alamamaları olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamızda engelin oluşma dönemine bakıldığında doğuştan engelli olanların oranı %48,8 iken sonradan engelli olanlar ise %51,2 çıkmıştır. Çalışmamızın

sonuçlarından olan engellilik oluşma dönemlerine bakıldığında sonradan engelli olanların sayısının fazla olmasının ana probleminin engellilerin aile eğitim seviyelerindeki düşüklük olduğu düşünülmektedir. Daha bilinçli aileler ancak eğitimin her kesime aktarılmasıyla oluşabilecektir. Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) yılında yapmış olduğu çalışmada da engel oluşma döneminin sonradan olanların oranı %52.5 olarak bulunmuştur. Bu oran bizim sonucumuzla paralellik göstermektedir. Çıkan bu sonuçların engellilerin çoğunluğunun sonradan engelli olmasının sebeplerinden eğitim eksikliğinin başta olduğu düşünülmektedir. Çalışma ortamlarındaki iş güvenliği eksikliğinin de insanların engelli olmalarında etkili olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde de çalışmada katılımcıların boş zaman tutum ölçeği yargıları içerisinde en olumlu görüş belirttikleri yargılar; '*boş zaman aktivitelerim canlandırıcıdır*' (3,95) ve '*boş zaman aktiviteleri mutluluğu artırır*' (3,87) olarak belirlenirken en olumsuz yargılar ise; '*boş zaman aktivitelerine sık sık katılırım*' (2,30) ve '*boş zaman aktivitelerim bana zevkli deneyimler sağlar*' (2,66) şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu sonucun engelli bireylerin boş zaman aktivitelerinden haz aldıklarını ve yaşam doyumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Boş zaman aktiviteleri engelli bireyin hayata karşı tutumları konusunda da mutluluk verici canlandırıcı olduğunu kabul etmektedirler. Çalışmada kullanılan boş zaman tutum ölçeğinde; engellilerin en belirgin olumlu yanıtları mutluluğu artıran ve hayata karşı canlandırıcı soruları oluşturması engellilerin tüm bireyler gibi boş zaman spor faaliyetlerine karşı bakışlarının olumluluk düzeyini göstermektedir. Plante 1990'da yapmış olduğu çalışmada boş zamanın önemi ve hatta gerekliliği incelenerek boş zaman aktivitelerinin olumlu etkileri ortaya konulmuştur. Spor, sanat, turizm ve daha birçok etkinlikler aracılığıyla boş zaman değerlendirilmesi yapılarak bireylere kaybettiği bütünlüğü yeniden verebilmek, insanları mutlu edebilmek ve yeni yaşam biçimlerine zemin hazırlayabilmek olarak belirtilmiştir. Çalışmamızda boş zaman tutum ölçeğine engellilerin en olumsuz yargıların bulunduğu sorular '*boş zaman aktivitelerine sık sık katılırım*' (2,30) ve '*boş zaman aktivitelerim bana zevkli deneyimler sağlar*' (2,66) sorularıdır. Bu olumsuz yargıların oluşmasının temelinde engellilerin yaşamakta oldukları zorluklar boş zaman değerlendirmelerine son derece olumlu bakışları olmasına rağmen bunu sık sık gerçekleştiremediklerini belirtmişlerdir. Çünkü sportif alanların gerekliliğine bakıldığında hareket edebilme

imkanı sağlayan, güven duygusu veren huzur dolu ortamlar olması gerekliliğidir. Ancak engellilerin bu tür alanları bulmadaki zorlukları ulaşım konusunda yaşamakta oldukları problemler, rekreasyon alanlarındaki gerekli alet ve ihtiyaçları karşılayıcı düzenlemelerin kısıtlı veya olmayışı engellilerin bu cevapları vermesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Tekin (2004); tarafından rekreasyon faaliyetlerinin daha dolu ve anlamlı bir yaşam için bir araç olduğunu belirtilmiştir. Ancak engellilerin hayatlarını dolu dolu topluma katılarak yaşabilmeleri evre ve imkan kısıtlılıkları yüzünden sağlanamamaktadır. Rekreasyon aktiviteleri için ise; temeli fiziksel aktiviteye veya çeşitli spor branşlarının rekreatif amaçlı uygulanmasına dayanan kavram olduğunu belirtmişlerdir. Zorba (2004)'nın sportif rekreasyonun temelini fiziksel egzersizlerin oluşturduğunu belirtilmesi, engellilerde sportif rekreasyon konusunda henüz yerine getirilmesi zor bir durum olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5 incelendiğinde cinsiyet farklılığına göre, boş zaman tutum leğinin alt boyutlarından olan bilişsel boyut yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p=0,809$). Araştırmamıza paralel olan fakat doğrudan engellilerin boş zamanına yönelik tutumunu içermeyen ancak sağlıklı bireyler üzerinde yapılan bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Deng (2005)'in yapmış olduğu çalışmada, Londra'daki bireylerin cinsiyetlerine göre boş zaman tutum leğinin alt boyutlarına bakıldığında, üç alt boyutta da herhangi bir farklılık görülmemektedir. Deng ve arkadaşlarının Kanada'da yaşayan Çinliler ile Kanada'da yaşayan İngilizlerin boş zaman tutumlarını karşılaştıran araştırmalarında, bu bulguya paralel olarak; İngilizler ve Çinlilerin boş zaman tutumlarının cinsiyete göre üç alt boyutta da herhangi bir farklılığa ulaşmamışlardır. Engelli bireylerin boş zaman tutum leği bakımından duyuşsal anlamda puanlamaları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p=0,681$). Davranışsal yönden bakıldığında da engellilerin boş zaman tutum leği alt boyutu puanlamaları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmamıştır ($p=0,867$). Sonuçlarımıza paralel olarak Akgül (2011)'n sonuçlarında da duyuşsal alt boyutu puanlarında ve davranışsal alt boyutu puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 6'ya bakıldığında çalışmaya katılan bedensel ve görme engelli bireylerin spor yapma durumlarının boş zaman tutum leği alt boyutları puanlamalarının bilişsel yönden anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür ($p=0,001$). Duyuşsal alt boyut incelemesi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır

($p=0,000$). Davranışsal alt boyut incelemesi sonucunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır ($p=0,000$). Bedensel ve görme engelli bireylerin spora karşı boş zaman tutum alt boyutlarına olumlu yaklaşımları sporun hayatlarına katacaklarının farkında olduğunu göstermektedir. Engelliler bilişsel, duyuşsal, davranışsal yönden kendilerini sporun katkılarıyla daha iyi hissedeceklerini düşünmektedir.

Tablo 7 incelendiğinde çalışmanın bir diğer sonuçlarından olan engel türüne göre boş zaman tutumu alt boyutları değerlendirildiğinde, 408 katılımcının 293'ünün ortopedik, 115'inin ise görme engelli oldukları bulgulanmıştır. Ortopedik ve görme engellilerin bilişsel yönden aralarında anlamlı derecede farklılığın olmadığı bulunmuştur ($p=0,683$). Bilişsel açıdan engellilerin boş zaman değerlendirmeleri açısından birbirlerine oranla sosyallik yönünden farklılık olmaması aynı problemleri her iki engel grubunun da yaşamakta oldukları için olduğu düşünülmektedir. Duyuşsal yönden ortopedik ve görme engellilerin boş zaman tutumuna bakışlarında da anlamlı düzeyde farklılık olmadığı gözlemlenmektedir ($p=0,205$). Davranışsal yönden de ortopedik ve görme engellilerin boş zaman tutumuna bakışlarında da anlamlı düzeyde farklılık olmadığı gözlemlenmektedir ($p=0,615$). Bedensel ve görme engellilerin bilişsel, duyuşsal, davranışsal yönden boş zaman tutumu alt boyutlarına bakışlarındaki paralelliğin aynı duygu ve düşüncede kişiler olduklarını göstermektedir. Boş zaman değerlendirme konusundaki düşüncelerinin paralel düzeyde olması engellilerin sosyal hayat katılımında her iki engel grubunun eşit durumda oldukları, sportif alanlara katılımlarındaki zorlukların her iki grubu da kapsadığından farklılığın olmadığı düşünülmektedir.

Tablo 8 incelendiğinde elde edilen sonuçlara göre; bilişsel boyuta ilişkin katılımcı değerlendirmeleri gelir durumuna bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde değişmektedir ($F=5,779$; $p=0,001$). Farklılığın 2001 TL ve üzeri gelire sahip katılımcılardan kaynaklandığı görülmektedir. Çalışmada engel gruplarının gelir seviyelerindeki artışa bağlı olarak engelli bireylerin boş zaman tutumuna bakışları olumlu yönde olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal hayat içerisinde boş zaman değerlendirmesi yapabilmek kendine zaman ayırabilmek ancak ekonomik seviyenin tatmin düzeyiyle ilişkilidir. Bir engelli bireyin spor yapabilmesi, rekreasyon alanlarında boş zaman değerlendirmesi yapabilmesi için öncelik olan maddi boyutun iyi seviyelerde olması gerekmektedir. Gelir durumu açısından bilişsel boyut

incelendiğinde 2001 TL ve üzeri gelire sahip katılımcılar ile 500-1000 TL arası, 1001-1500 TL arası ve 1501-2000 TL arası gelir düzeylerine sahip katılımcılar açısından anlamlı bir farklılık söz konusudur. Gelir seviyesinin artışı engelli bireyin bilişsel yönden de pozitif yönde olduklarını sonuçları bizlere vermektedir. Türkiye de yaşamakta olan engellilerin iş sahalarında yeteri kadar bulunamamaları, iş bulmakta zorlanmaları devlet zorunlu işe alma yaptırımlarının yetersizliği engelli bireylerin maddi anlamda daha az bir gelire yaşamak zorunda olduklarını göstermektedir. Daha az geliri olan, maddi anlamda rahatlamamış bir birey spor yapma eğlenme ve rahatlama alanlarında bulunma olasılığı da bilişsel yönden negatif olduğu düşünülmektedir. Duyuşsal boyuta ilişkin değerlendirmede gelir durumuna bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık söz konusudur ($F=3,336$; $p=0,019$). Bu farklılık sonucunda; gelir durumu açısından duyuşsal boyut incelendiğinde 1001-1500 TL arası gelire sahip katılımcıların duyuşsal boyut düzeyleri ortalamasının 500-1000 TL arası ve 1501-2000 TL arası gelir düzeylerine sahip katılımcılara göre yüksek çıkmıştır. Son olarak davranışsal boyut açısından katılımcı değerlendirmeleri gelir durumuna bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde değişmektedir ($F=3,467$; $p=0,016$). Farklılığın 1001-1500 TL arası ve 2001 TL ve üzeri gelire sahip katılımcılardan kaynaklandığı görülmektedir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere gelir seviyesinin artışına paralel olarak davranışsal yönden engelli bireylerin spor alanlarına katılımları, sportif rekreasyon alanlarında bulunma sıklıklarının olumlu yönde olduğu görülmüştür. Bir insan maddi anlamda kendisini özgür hissedebildiği sürece boş zaman yaratıcılığını arttırabilir. Kendisine zaman ayırabilir boş zamanlarını spor yaparak rekreasyon alanlarını daha sık kullanarak geçireceği düşünülmektedir. Kendisini toplum içerisinde maddi anlamda rahat hissedemeyen bir birey başka insanlara muhtaçlık hissini tatmamak adına bu alanlarda bulunmak istemedikleri düşünülmektedir. Yüksek gelire sahip engelli bireylerin boş zaman tutum alt boyutlarını da daha az gelirlilere oranla daha yüksek olması, gelir seviyesinin engellilerin sosyal hayatlara bakışlarında olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Bu tutumları göz önüne alındığında engellilerin yaşam koşullarını geliştirmek için gelir seviyelerinin daha iyi durumlara getirilmesi gerekmektedir. Evlerinden çıkıp bireysel ihtiyaçlarını karşılayabilecek ekonomik konuma getirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Tablo 9'daki sonuçlar incelendiğinde engelli bireylerin eğitim durumuna bağlı olarak duyuşsal boyut açısından anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p=0,332$). Bilişsel boyut değerlendirmesi bedensel engelli bireylerin eğitimi durumuna bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir ($F=3,524$; $p=0,015$). Eğitim durumu açısından bilişsel boyut incelendiğinde Ortaokul eğitim durumuna sahip engelli bireyler ile diğer eğitim durumuna sahip engelli bireyler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık söz konusudur. Davranışsal boyut açısından eğitim durumu incelendiğinde istatistiksel anlamda farklılık tespit edilmiştir. Bu tablo ile ilgili son olarak davranışsal boyutun engelli bireylerin eğitim durumu açısından farklılığının İlkokul eğitim düzeyine sahip engelli bireylerden kaynaklandığı tespit edilmiştir ($F=3,645$; $p=0,013$). Engelli bireylerin eğitim seviyelerinin artmasıyla birlikte bilişsel anlamda boş zaman tutumuna karşı bakışlarında anlamlılık ortaya çıkmaktadır. Engellilerin eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte boş zamanlarını daha pozitif değerlendirme ve boş zamanlarına karşı bakışlarını olumlu yönde yorumladıkları görülmüştür. Engelli bireylerin kendilerinin hayata karşı sosyal ortamlarda bulunmalarının faydalarının farkında oldukları şeklinde yorumlanabilir. Eğitim seviyesi düşük olan insanların kendileri için fayda sağlayıcı basit aktivitelerin değerlendirmesini yapmakta güçlük yaşamalarının eğitim durumu ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Eğitim-öğretim seviyeleri düşük kalan engelli bireylere halk eğitim merkezlerinde boş zaman değerlendirme eğitimleri verilebilir. Daha farklı şekillerde engellilerin boş zamanlarını değerlendirme konusunda rekreasyon bölümü mezunları ile ortak çalışmalar neticesinde bu boş zamanlar değerlendirilip engellilerde farkındalık yaratılabilir. Boş zaman tutum ölçeğinin duyuşsal boyutu incelemesinde engelli bireylerin eğitim seviyelerinde ki farklılığa paralel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Duyuşsal olarak engelli bireylerin duygularının eğitim seviyesine göre değişiklik göstermemesinin nedeninin sosyal alanların azlığı, piknik alanlarının engelliye uygunluk durumunun standartlara göre olmaması, ulaşım problemlerinin fazlaca olması durumu engelli bireylerin duyuşsal durumlarında eğitimin etkin olmamasına neden olduğu düşünölmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan engelli bireylerin ve eğitim seviyesi düşük olan engelli bireylerin de duyuşsal anlamda aynı görüşte olmalarının sebeplerinin çoğu yapılaşmanın engellilere uygun olmaması engelliler üzerinde bu etkinin oluşmasına neden olduğu düşünölmektedir.

Tablo 10’da engelli bireylerin baba eğitim durumları incelenmektedir. Bilişsel boyut değerlendirme sonucu baba eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir ($F=8,043$; $p=0,000$). Engelli bireylerin baba eğitim durumu açısından bilişsel boyut incelendiğinde Lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi ve ilkokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır. Duyuşsal boyut açısından baba eğitim düzeyi durumuna göre boş zaman tutum ölçeği incelendiğinde istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır ($F=7,565$; $p=0,000$). İlkokul öncesi ile ilkokul eğitim düzeyi arasında ilkokul lehine; ilkokul öncesi ile lise ve üzeri eğitim düzeyi arasında ilkokul lehine; ilkokul ile lise ve üzeri eğitim düzeyi arasında ilkokul lehine; ortaokul ile lise ve üzeri eğitim düzeyi arasında ortaokul lehine anlamlı farklılık görülmüştür. Davranışsal boyut değerlendirme sonucu baba eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4,251$; $p=0,006$). Engelli bireylerin baba eğitim durumu açısından davranışsal boyut incelendiğinde lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır. Engelli bireylerin eğitim durumları ile engelli bireylerin baba eğitim durumları arasında boş zaman tutumu ve alt boyutları üzerinde benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 11’de engelli bireylerin anne eğitim durumları incelenmektedir. Bilişsel boyut değerlendirme sonucu anne eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir. Engelli bireylerin anne eğitim durumu açısından bilişsel boyut incelendiğinde Lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır ($F=6,311$; $p=0,000$). Duyuşsal boyut değerlendirme sonucu anne eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir ($F=8,626$; $p=0,000$). Engelli bireylerin anne eğitim durumu açısından duuşsal boyut incelendiğinde Lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır. Davranışsal boyut değerlendirme sonucu anne eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermektedir ($F=6,370$; $p=0,000$). Engelli bireylerin anne eğitim durumu açısından davranışsal boyut incelendiğinde lise ve üzeri eğitime sahip olanlar ile ilkokul öncesi, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır.

Toplumun bu konuda bilinçsiz kalması engelli bireyleri daha fazla ev içi aktivitelere bağımlı hale getirmektedir. Wilhite (1999) nin yaptığı çalışmada çevresel engellerin aktivite yapılacak alana ulaşımı kısıtladığı için direkt olarak katılımı etkilediği ve fiziksel düzenlemelerin boş zaman aktivitelerine katılımını arttıracacağı düşünülmektedir. Heah (2007)'de yaptığı çalışmada ulaşımın ve merdiven, düzgün olmayan zemin gibi fiziksel engellerin bu engellilerin katılımını engellediği belirtilmektedir.

6.2. ÖNERİLER

Dış mekanlar da bulunan rekreasyon alanları tüm bireyler gibi engelli bireyler açısından da çok büyük önem taşımaktadır. Dış mekan rekreasyon alanları olarak parklar; engelli bireylerin sosyal çevreye katılımı açısından önemli bir rol üstlenmektedirler. Engelli bireyler üzerinde olduğu kadar beraber yaşamlarını sürdürdükleri aileleri üzerinde de önemi bulunmaktadır. Rekreasyon alanlarında engelli bireylerin karşılaştığı problemler onların toplumdan uzaklaşmasına ve kendilerine olan özgüvenlerini yitirmelerine neden olmaktadır. Karşılaşılan problemlerin temelinde sorumluların yeterince bilinçli olmaması ve kendilerinin de her zaman bir engelli adayı olduklarını unutarak tasarım yapmalarından kaynaklanmaktadır. Bu aşamadakamu kurum ve kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir. Park bahçe incelememizde parkın tasarım ve çizimlerini yapan peyzaj mimarlarının da bu standartlara karşı hassasiyeti artırılarak bilgilendirilmelidir. Engelli bireylerinde toplumun bir parçası olduğu anlatılmalı ve bireylere bu düşünce benimsetilmelidir. Ülkemizde 2005 yılında çıkan ve 7 yıllık süre tanınan yasaya rağmen açık ve yeşil alanlar henüz tam olarak engelli bireylere uygun hale getirilememiş bu nedenle 3 yıl daha ek süre tanınmıştır. Tanınan bu 3 yıllık ek süre içerisinde, ülkemizde bulunan açık ve yeşil alanların TS 12576 standartları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi ve engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesi beklenmektedir. Ülkemizde bu ek süre zarfında tamamlanmamış olduğun bir ek süre daha tanınarak 2018 yılına kadar tüm insanları kapsayıcı hale getirilmesi çalışmaları devam etmektedir.

Rekreasyon alanları tüm engelli bireylerin yararlanabileceği şekilde tasarlanmalı ve herkesin kullanabileceği donatılara yer verilmelidir. Bu düzenlemeler ile engelli bireylerin topluma katılmaları artacak ve sosyalleşme imkânı oluşacaktır. Bu doğrultuda çalışmamızla ilgili eksiklikler göz önünde bulundurularak bazı öneriler getirilmiştir;

- Görme engelliler için yürüme yollarında sesli yönlendirme bulunmalıdır. Ayrıca rahatlıkla erişebilirlik sağlamak için klavuz çizgiler kullanılmalıdır.
- Yürüme yollarının kenar kısımlarına koruma bordürü yerleştirilmelidir.
- Yaya yollarında kullanılan özellikle parke taşları engelli kullanıcılar için uygun değildir. Bu malzemenin olduğu alanlar görme engelli bireyler için klavuz döşeme, bedensel engelliler için uygun bir malzeme ile değiştirilmelidir.
- % 8'den fazla eğimlere sahip rampalar ve köprüler uzatılarak eğimleri standartlara göre düşürülmelidir. Genişlik ölçüleri dar olan rampalar standartlar çerçevesinde genişletilmelidir.
- İnceleme alanımızda ki parkta bulunan rampaların yüzeyleri kaymaz malzeme ile kaplanmalıdır.
- Alanda bulunan merdivenlerden rıht ve basamak ölçüleri uygun olmayanlar düzeltilmeli ve basamak sayısına göre gerekliyse sahanlık yapılmalıdır. Merdivenin başlangıcı ile sonunda ve basamaklarının ucunda kaymaz koruyucu şeritler uygun ölçülerde konumlandırılmalıdır. Rampa ile birlikte düzenlenmemiş olan merdivenlere rampa yapılmalıdır. Güvenlik için merdivenlerin her iki yanınada uygun ölçülerde koruma bordürü yapılmalıdır.
- Çocuk oyun alanında bulunan oyun gruplarının genellikle engelli çocuklarının tek başlarına kullanabilecekleri veya tekerlekli sandalye ile oynayabilecekleri şekilde değildir. Engelli çocukların bu park ortamında rahatlıkla eğlenebilecekleri oyun aletleri konumlandırılmalıdır. Bu sayede engelli bireylerin ve ailelerinin rekreasyon alanlarına daha fazla katılımları sağlanabilir.
- Araştırma alanında bulunan fitness aletleri engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmelidir.

- Oturma alanlarında oturma banklarının yanında tekerlekli sandalyenin yer alabileceği şekilde banklar konumlandırılmalıdır.
- Bilgilendirme ve yönlendirme işaretlerinin sayısı artırılmalı ve içeriklerinin ulusal ve uluslararası standartlarına uygun olmasına dikkat edilmelidir.
- Stadyum çevresinde görme engelliler için klavuz döşemeler ve sesli yönlendirme levhaları konumlandırılmalıdır.
- Stadyumda engellilere ayrılmış olan izleme bölgeleri daha cazip bölgelerde de yer ayrılabilir.
- Sahanın ve oyunun daha net algılanabilmesi için kale arkalarının yanında saha yan bölgesinden de yer verilmelidir.
- Engellilerin daha fazla katılımını sağlamak için bu tür cazipliklerin yapılması katılım sayısını artırabilir.
- Engellilerin asansörle çıktıkları tribün bölgesinde oturma alanlarına kadar olan 7 metrelik mesafenin kaymaz zemin olarak değiştirilmelidir.
- Kale arkası zemin bölgesine konumlandırılan engelli oturaklarının yeri görüş anlamında sağlıklı değildir.
- Görme engellilerin stadyumlarda maçı uzman sunuculardan dinleyebilmeleri için engelli koltuklarının bir bölümüne kulaklıklar yerleştirilebilir.

Yukarıda belirtilen öneriler doğrultusunda; fiziksel çevrenin tüm bireylerin gereksinimlerini karşılayacak şekilde tasarlanması gerektiği göz önünde bulundurulmalı, ortak fiziksel bir çevre yaratılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ajzen, I. (2005). *Attitude, Personality and Behavior*. Second Edition. New York: Open University Press.
- Akgül, B. M. (2011). *Farklı Kültürlerdeki Bireylerin Boş Zaman Aktivitelerine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi: Ankara- Londra Örneği*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akgül, B. M., Gürbüz, B. (2010). Boş Zaman Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, Antalya.
- Allport, G. W., Murchison, C. (1935). Editors. *Attitudes. Handbook of Social Psychology Worcester*. Clark University Press.
- Anderson L. W. (1988). Attitudes and Their Measurement. Educational Research. *Methodlogy and Measurement. An International Handbook*. Keeves JP. Editors. New York, Pergamon Press.
- Atala, E. (1996). *Çevre Tasarımı ve Normların Bedensel Engelliler Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Teorik Bir Yaklaşım*. Ankara:Hacettepe Üniversitesi, Sanatta Yeterlilik Eseri Raporu.
- Ataman Yancı, H. B. (2010). *Öğretilebilir Zihinsel Engeli Olan Çocukların Ruhsal ve Sosyal Uyumunda Sportif Rekreasyonun Önemi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bahadır, B. (2014). *Parklarda Erişilebilirliğin Engelliler Açısından İrdelenmesi: İstanbul-Göztepe 60.Yıl Parkı Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Bammel, G. Burrus-Bammel L.L. (1996). *Leisure and Human Behaviour*. 3rd Edition. United States of America: Brown&Benchmark Publishers.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu; (1975). 3447 Sayılı Engelli Kişilerin Hakları Beyannamesi.
- BM, (2004). Accessibility for the Disabled A Design Manual for a Barrier Free Environment, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Division for Social Policy and Development.
- Bohner, G., Wanke, M. (2002). *Attitudes and Attitude Change*, First edition. United

Kingdom: *Psychology Press*.

Burcu, E. (2002). Üniversitede Okuyan Özürlü Öğrencilerin Sorunları: Hacettepe Beytepe Kampüsü Öğrencileri Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (1), s.85-88.

Cavkaytar, A., Diken, İ., (2007) .*Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Clawson, M. ve Knetsch, J.L. (1974). *Leisure in Modern America*, J. F. Murphy (ed.) *Concepts of Leisure*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Cross, G. A (1990). *Social History of Leisure Since 1600*, State College PA: Venture Publishing

Çağlar, D. (1982). *Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri*. (2.Basım) Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Çakır, S. G. (2015). “Engelsiz Şehir” Kavramı Açısından Malatya. *Yönetim ve Ekonomi*, 22(1), 139-157.

Çakmak, N. M. (2006). *Türk Kamu Hukuku Açısından Engellilerin Hukuki Statüsü*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deng J, Walker G, Swinnerton G. Leisure Attitudes (2005): *A Comparison between Chinese in Canada and Anglo-Canadians*. *Leisure/Loisir*; 29 (2), 239-273.

Department of Justice, (1994). *ADA Standards for Accessible Design*.

Department of Justice, (2010). *ADA Standards for Accessible Design*.

Devlet İstatistik Enstitüsü (2004). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

DIN 18024-01, (1998). *Straben, Plitze, Wege, Öffentliche Verkehrs- und Grünanlagen sowie Spielplätze*.

Dictionary of Leisure, (2007). *Travel and Tourism*. 3rd Edition. London: A&C Black Publishers Ltd.

Doğan, İ. (2000). *Sosyoloji- Kavramlar ve Sorunlar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dünya Engelliler Birliği. (2011). *Erişilebilir Şehir Yönetmeliği*, İstanbul.

Eripek, S. (1992). Engelliler ve Eğitimleri, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1.

- Eripek, S. (2002). *Geri Zekâlı Çocuklar. Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Özel Eğitime Giriş* (Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S.). 12. Baskı, Ankara: Karatepe Yayınları.
- Ertürk, B. (2003). *İşitme Özürlü Çocukların Ailelerine Öneriler*. TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara: Mina Ajans Matbaacılık.
- Evliyaoğlu, D. (2015). *Havalimanlarının Görme ve Bedensel Engellilerin Erişebilirliği Üzerinden Değerlendirilmesi; İstanbul Atatürk Havalimanı Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- EYH , (2011). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*, Ankara.
- Fazio, R. H. (2005). Attitudes as Object-Evaluation Associations of Varying Strength. *Social Cognition*, 25 (5), 603-637.
- Gander, J. M., Gardiner, W.H. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Çev, Onur B. (Ed.). İmge Kitabevi, Ankara.
- Godbey, G.C., Caldwell, L.L., Floyd, M. ve Payne, L.L. (2005). Contributions Leisure Studies and Recreation and Park Management Research to the Active Living Agenda, *American Journal of Preventive Medicine*, 28 (2).
- Heah, T., Case, T., McGuire, B., ve Law, M. (2007). Successful participation: the lived experience among children with disabilities. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 74(1).
- <http://web.mit.edu/allanmc/OldFiles/www/veblenintro.pdf>, adresinden 05.01.2016 tarihinde ulaşılmıştır.
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>, adresinden 28.12 2015 tarihinde erişilmiştir.
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503-1.htm>, adresinden 15.12.2015 tarihinde erişilmiştir.
- İnceoğlu, M. (2000). *Tutum-Algı-İletişim*. (3. Basım) Ankara: İmaj Yayınevi.

- Karaküçük, S. (1992). Sporun Rekreatif Fonksiyonları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C:VIII, Sayı 1, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları, s, 74-81.
- Karasar, N. (2004). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Koşar, D.(2011). *Engelli Çocukların Ağız ve Diş Sağlığının Değerlendirilmesi*, Bitirme Tezi, Ege Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi.
- Kurşun, S. (2014). *Tekerlekli Sandalye Kullanan Engellilerin Kentsel Mekânları Kullanım Olanaklarının İrdelenmesi; Özgürlük Parkı Örneği, Kadıköy-İstanbul*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Madrigal, R. (2006). Measuring the Multidimensional Nature of Sporting Event Performance Consumption. *Journal of Leisure Research*, 38 (3), 267-292.
- Mclean, D.D., Hurd, A.R. ve Rogers, N.B. (2005). Recreation and Leisure in Modern Society, USA: Johns and Bartlett Publishers.
- Mert, M. (2005). *İşitme Engelli Güreşçilerin Fiziksel Fizyolojik Özelliklerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (2009). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dil ve Konuşma Güçlüğü*, Ankara.
- Murphy, J.F. (1974). *Concepts of Leisure: Philosophical Implications*, New Jersey: Prentice-Hall.
- Mutluer, S. Y. (1997). *Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Özürlüler İçin Uygun Konut Tasarımı ve Çevre Düzenlemesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Mülayim, A.(2009). *Bedensel Özürlüler İçin Mimari Mekân Tasarımı*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Neulinger, J. (1974). *Psychology of Leisure*, çev: Charles C. Thomas, Springfield, Illinois.
- Neyzi, O., Ertuğrul, T. Y. (1989). *Pediatrici*. Nobel Tıp Kitabevi. Cilt 1, Ankara.
- Okan, K., Okan, N. (2006). *Evimizdeki Engelli Çocuk*, Ankara.
- ÖİB (Özürlüler İdaresi Başkanlığı) (2007). *Stratejik Plan (2008-2012)*.Ankara: Özürlüler İdaresi Başkanlığı.

- Özcan, Y.(2008). *Engelli Standartlarının Adana Kenti Açık ve Yeşil Alanlarında Analizi ve Uygulama Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özer, D. S. (2013). *Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor*.Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- ÖZİ (T.C. Başbakanlık Özürsüzer İdaresi Başkanlığı), (2010b). Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı, 2010.T.C. Başbakanlık Özürsüzer İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara (<http://www.ozida.gov.tr>).
- ÖZİDA (2010). *Yerel Yönetimler İçin Erişebilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*, T.C Başbakanlık Özürsüzer İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Özsoy, Y. (1982). *Konuşma Özürsüzer Çocuklar ve Eğitimleri*, Eskişehir: Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi, İletişim Bilimleri Fakültesi Yayını No:4.
- Özyürek, M., Koçak, A. (1995). *Görme Güçlüğünden Etkilenmiş Olan İlkokul Eğitimleri İçin Öğretmen Rehberi*, Ankara.
- Pamay, B. (1978). *Kentsel Peyzaj Planlaması*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları,.
- Pekdemir, Ş. (2006). *İslam Özürsüzer Hukuku*.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Plante, T.G., Rodin, J. (1990). *Physical Fitness and Enhanced Psychological Health Current Psychology*, Spring, Vol. 9 Issue 1, 22p.
- Ragheb, M. G., Beard, J. G. (1982). Measuring Leisure Attitude. *Journal of Leisure Research*, 14 (2), 155-167.
- Rokeach, M. (1975). *Beliefs Attitudes and Values*. United States of America: Jossey-Bass Publishers.
- Sağcan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*, İzmir: Cumhuriyet Yayınevi.
- Sapancı, F. (2013). *Sağlık Hizmetlerinde Engellilik Kavramı ve Engellilerin Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmaları*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sezen, M. (2007). *Fiziksel Engellilerin Rehabilitasyonuna Yönelik Mobilya Tasarım Araştırmalar*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sirel B., Boyacıgil, O., Duymuş, H., Konaklı, N., Altunkasa, F., Uslu, C. (2012). Çukurova Üniversitesi Yerleşkesi Açık Alanlarının Fiziksel Engelliler Bakımından Ulaşılabilirliğinin Değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 27(1), 53-72.
- Soyer, F., Can, Y. (21.05.2003). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Alışkanlıkları ve Sportif Eğilimlerin Mesleki Yönelişlerine Göre Karşılaştırılması. *I. Gençlik Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu*, Ankara.
- Story, M.F., Mueller, J. L. ve Mace, R. L. (1998). *The Universal Design File: Designing for People of All Ages and Abilities*, NC State University, The Center for Universal Design.
- Şahinöz, T. , Şahinöz, S. ve Eker, H. H. ve ark. (2013). *Engelli Sağlığı*. ISBN: 978-605-87853-1-1. (Ed: Öncel M.), Gümüşhane.
- Tatar, Y. (1995). *İşitme Özürlülerde Spor ve Ruhi Faydaları*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A, Sears, D. O. (2007). *Sosyal Psikoloji*. Dönmez A. (Çev), 1. Basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tekin A., Ramazanoğlu F., Tekin G. (2004). Fiziksel Egzersiz İçeren Serbest Zaman Aktiviteleri ve Stres İlişkisi. *Sporda Sosyal Alanlar Seçme Konular 1* (Ed: Ramazanoğlu F.), Ankara, Bıçaklar Kitabevi.
- Tel, M. (2007). *Öğretim Üyelerinin Boş Zaman Etkinlikleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Doğu Anadolu Örneği*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezcan, M. (1982). *Sosyolojik Açından Boş Zamanların Değerlendirilmesi*. Ankara, Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:116.
- Thiberg, (1996). *Engelsiz İnsan yerleşmelerine Doğru E. Komut Der. Diğerlerinin Konut sorunları*, Ankara:TMMOB Mimarlar Odası.

- Tipi, B.Ç. (1998). *Engelliler İçin Mimari Düzenlemeler*, İstanbul. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- TS 12576 Şehir İçi Yollar - Engelli ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları.
- TS 9111 Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları.
- Tüfekçoğlu, U., Eripek, S., Kırcaali İftar, G., Özyürek, M., Ataman, A., Tekin İftar, E., Batu, S., Başal, M., Vuran, S., Cavkaytar, A. (2007). Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Özel Eğitim, S., Eripek, TC Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1411, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 756.
- Türk Dil Kurumu (2013). “Güncel Türkçe Sözlük”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması*, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- URL1, <http://www.devturkiye.org/Projeler/Engelsiz-Sehir-Planlamasi/Engelsiz-Sehir-Tasarim-Raporu/> adresinden 10.12.2015 tarihinde erişilmiştir.
- URL2, <http://notoku.com/tutum-ve-tutum-kavrami/#ixzz3zPMMldtt>, adresinden 10.01.2016 tarihinde ulaşılmıştır.
- URL3, https://www.google.com.tr/search?q=g%C3%B6rme+engelliler+i%C3%A7in+kullan%C4%B1lan+d%C3%B6k%C5%9Feme&espv=2&biw=1600&bih=755&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwil8PPh_e7JAhVCxhoKHZDJAFMQ_AUIBigB#imgsrc=dY5Hu1vjnkb2kM%3A, adresinden 22.12.2015 tarihinde erişilmiştir.
- URL4, http://www.playground.co.il/en/items_view.asp?id=481&category=085_&color2=c0dd0121, adresinden 11.01.2015 tarihinde ulaşılmıştır.
- URL5, <http://www.stubhubcenter.com/guest-services/seating-maps/soccer> adresinden 11.02.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL6, <http://www.arsenal.com/emirates-stadium/disabled-access-on-non-match-days>, adresinden 11.02.2016 tarihinde ulaşılmıştır.

URL7, https://www.google.com.tr/search?q=wembley+stadium+disabled+seating&espv=2&biw=1600&bih=799&source=lnms&tbm=isch&sa=X&sqi=2&ved=0ahUKEwjLxruG8vvKAhUBVhQKHaxHaxYQ_AUIBigB#imgrc=sU8J4AcB9npIIM%3A, adresinden 15.12.2015 tarihinde erişilmiştir.

URL8, <http://www.galatasaray.org/haber/futbol/spor-toto-super-lig/engelli-biletleri-ile-ilgili-duyuru/26321>, adresinden 11.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

URL9, https://www.google.com.tr/search?q=kelebekler+vadisi+konya&espv=2&biw=1366&bih=623&site=webhp&source=lnms&tbm=isch&sa=X&sqi=2&ved=0ahUKEwjrq_mknNDLAhVFtRQKHTmnDTAQ_AUIBigB#tbm=isch&q=kelebekler+vadisi+park%C4%B1+konya&imgrc=FpNnLp-Jtr5ZiM%3A, adresinden 11.01.2016 tarihinde erişilmiştir.

Uşan, M. (1999). *İş Hukukunda Sakat İstihdamı*, Ankara, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayını.

Veblen, T. (1899). *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*.

WHO; (1981). *“Disability, Prevention and Rehabilitation”*, *Technical Report Series*, 668, WHO, Geneve.

Wilhite, B., Devine, M. A., ve Goldenberg, L. (1999). *Perceptions of Youth with and without Disabilities: Implications for Inclusive Leisure Programs and Services*. *Therapeutic Recreation Journal*, 33, 15-28.

Yaşar, V. (2010). *Azım Varsa Engel Yoktur*, İstanbul: TürdavYayımevi.

Yeğnidemir, H. Ç. (2013). *“Engelsiz Havalimani” Projesi ve Havalimani Terminal Binalarının Engelliler Açısından Örneklerle İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Zorba E., Bakır M. (2004). Serbest Zaman Kavramı. *Sporda Sosyal Alanlar Seçme Konular 1* (Ed: Ramazanoğlu F.). Ankara, Bıçaklar Kitabevi.

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

DEMOGRAFİK SORULAR

Lütfen durumunuza uygun olan seçeneğin yanındaki parantezin içine “X” işareti koyunuz.
Boşlukları uygun bilgilerle doldurunuz.

1. Yaşınız ?

20 yaş ve altı ( ) 21-25 ( ) 26-30 ( ) 31-35 ( ) 36-40 ( ) 41 yaş ve üstü ( )

2. Cinsiyetiniz?

Kadın ( ) Erkek ( )

3. Eğitim Düzeyiniz?

Okuma-yazma bilmiyor ( ) Okuma-yazma biliyor ( ) İlkokul mezunu ( )
Ortaokul mezunu ( ) Lise mezunu ( ) Üniversite mezunu( ) Lisans Üstü ( )

4. Gelir Düzeyiniz? (TL Aralığı)

500-1000 ( ) 1001-1500 ( ) 1501-2000 ( ) 2001-2500 ( ) 2501 ve daha yukarısı ( )

5. Engel Türünüz?

Ortopedik ( ) Görme ( )

6. Engeliniz doğuştan mı, sonradan mı oluştu?

Doğuştan ( ) Sonradan ( )

7. Babanızın öğrenim düzeyi?

Okuma-yazma bilmiyor ( ) Okuma-yazma biliyor ( ) İlkokul mezunu ( )
Ortaokul mezunu ( ) Lise mezunu ( ) Üniversite mezunu ( ) Lisans Üstü ( )

8. Annenizin öğrenim düzeyi?

Okuma-yazma bilmiyor ( ) Okuma-yazma biliyor ( ) İlkokul mezunu ( )
Ortaokul mezunu ( ) Lise mezunu ( ) Üniversite mezunu ( ) Lisans Üstü ( )

9. Spor yapıyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

BOŞ ZAMAN TUTUM ÖLÇEĞİ

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
		1	2	3	4	5
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmak zamanı akıllıca kullanmaktır	1	2	3	4	5
2	Boş zaman aktiviteleri bireyler ve toplum için faydalıdır	1	2	3	4	5
3	İnsanlar çoğunlukla arkadaşlık ilişkilerini boş zamanlarında geliştirirler	1	2	3	4	5
4	Boş zaman aktiviteleri sağlığa katkı sağlar	1	2	3	4	5
5	Boş zaman aktiviteleri mutluluğu artırır	1	2	3	4	5
6	Boş zaman çalışma verimini artırır	1	2	3	4	5
7	Boş zaman aktiviteleri enerjiyi yenilemeye yardımcı olur	1	2	3	4	5
8	Boş zaman aktiviteleri kişisel gelişim için bir araç olabilir	1	2	3	4	5
9	Boş zaman aktiviteleri bireylerin rahatlamasına yardımcı olur	1	2	3	4	5
10	İnsanlar boş zaman aktivitelerine ihtiyaç duyar	1	2	3	4	5
11	Boş zaman aktiviteleri sosyal ilişkiler için iyi bir fırsattır	1	2	3	4	5
12	Boş zaman aktiviteleri önemlidir	1	2	3	4	5
13	Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olduğumda zaman çok çabuk geçiyor	1	2	3	4	5
14	Boş zaman aktivitelerim bana keyif veriyor	1	2	3	4	5
15	Boş zaman aktivitelerime değer veririm	1	2	3	4	5
16	Boş zamanım boyunca kendim olabiliyorum	1	2	3	4	5
17	Boş zaman aktivitelerim bana zevkli deneyimler sağlar	1	2	3	4	5
18	Boş zamanın benim için iyi olduğunu hissediyorum	1	2	3	4	5
19	Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmaktan hoşlanıyorum	1	2	3	4	5
20	Boş zaman aktivitelerim canlandırıcıdır	1	2	3	4	5
21	Boş zaman aktiviteleri ile sık sık meşgul olmanın uygun olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
22	Boş zaman aktiviteleri için harcadığım zamanın boşa geçmediğini hissediyorum	1	2	3	4	5
23	Boş zaman aktivitelerimden hoşlanıyorum	1	2	3	4	5
24	Boş zaman aktiviteleri dikkatimin tamamını alıyor	1	2	3	4	5
25	Boş zaman aktivitelerine sık sık katılıyorum	1	2	3	4	5
26	İmkânım olsa boş zaman aktiviteleri için harcadığım zaman miktarını artırırım	1	2	3	4	5
27	Gelir durumum müsaade ettiği ölçüde boş zaman aktivitelerimde kullanmak üzere araç-gereç satın alırım	1	2	3	4	5
28	Zamanım ve param yetse daha yeni boş zaman aktivitelerine katılıyorum	1	2	3	4	5
29	Boş zaman aktivitelerimde daha yeterli olabilmek için önemli derecede zaman ve efor harcarım	1	2	3	4	5
30	Seçme şansım olsa boş zaman ihtiyaçlarımı karşılayan bir şehir ya da çevrede yaşarım	1	2	3	4	5
31	Plansız bile olsa bazı boş zaman aktivitelerine katılıyorum	1	2	3	4	5
32	Boş zaman aktivitelerini daha iyi yapabilmek için bir seminer ya da kursa katılabilirim	1	2	3	4	5
33	Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmak için boş zamanımın artması gerektiğini düşünüyorum	1	2	3	4	5
34	Meşgulken bile boş zaman aktivitelerine katılıyorum	1	2	3	4	5
35	Boş zaman aktivitelerine yönelik eğitim ve ön hazırlık için zaman harcaabilirim	1	2	3	4	5
36	Diğer aktiviteler arasında boş zamanıma yüksek öncelik tanırım	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Erdi KAYA

Uyruğu : T.C.

Doğum tarihi ve yeri : 26.07.1987

Medeni hali : Evli

Telefon : 0 (506) 500 01 40

e-mail : kaerdikaya@gmail.com, erdi_kayaa@hotmail.com

Eğitim

Lise: Meram Konya Lisesi / 2003

Lisans: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi / Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği
Bölümü / 2011

Yüksek lisans: Sakarya Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim
Dalı / 2013

Yabancı Dil

İngilizce